

**SPRIEVODCA
X. VÝCHODOSLOVENSKÉHO TÁBORA
OCHRANCOV PRÍRODY**

KR. BYSTRA 26. júla - 3. augusta

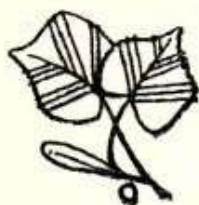
OKR. SVIDNÍK

1986

SPRIEVODCA

X. VÝCHODOSLOVENSKÉHO TÁBORA

OCHRANCOV PRÍRODY

KR. BYSTRA 26. júla - 3. augusta

OKR. SVIDNÍK

*„Nie sme vlastníkmi Zeme, sme iba jej
obyvateľmi a ako dobrí otcovia ju chceme
zanechať aj budúcim generáciám.“*

K. MARX

Vážení priatelia, naši milí hostia!

Dovoľte mi, aby som Vás čo najsrdečnejšie privítal na pôde nášho poddukelského okresu, ktorý sa stal tohto roku dočasným domovom ochrancov prírody, účastníkov jubilejného X. Východoslovenského tábora ochrancov prírody.

Prichádzate do kraja slávnej a hrdinskej histórie, dávnej i najnovšej, bohatého na pamiatky i krásy prírody, ale predovšetkým kraja umných a pracovitých ľudí, ktorí premenili tento kraj politického, sociálneho a národnostného útlaku, nezamestnanosti, hladu a chorôb, negramotnosti a vysťahovalectva na svoj šťastný socialistický domov.

Okres Svidník vyznamenaný Radom červenej hviezdy, tvorí 99 administratívno-správnych jednotiek. Mestá Svidník a Stropkov majú štatút. V okrese je desať sídiel miestneho významu. Do každého z nich gravituje niekoľko obcí. Najväčšia (čo do počtu obyvateľstva) je Ladomírova — 767 obyvateľov a najmenšou je obec Šarbov s 27 obyvateľmi.

V okrese žije a pracuje okolo 42 706 obyvateľov ukrajinskej a slovenskej národnosti. Vďaka nim a ich obetavej práci z kedysi zaostaleho podduklianskeho kraja vyrástol okres s rozvinutým priemyslom, poľnohospodárskou veľkovýrobou i vysokou kultúrou i životnou úrovňou obyvateľstva.

Okres je významným centrom turistického ruchu, zimných i letných športov. Prekrásna okolitá príroda, malebné scenérie lesných kopcov a zákutí, dolín a horských lúk, ale i miesta neporušenej takmer panenskej prírody každoročne priťahujú tisíce turistov a návštevníkov. Pamätné miesta bojov Červenej armády a nášho 1. československého armádneho zboru na Dukle, Dukelské múzeum a Múzeum ukrajinskej kultúry so svojimi špecializovanými expozíciami, národné kultúrne pamiatky, Slávnosti kultúry ukrajinských pracujúcich v ČSSR, prekrásna oblasť Domaše a ďalšie pamätihodnosti okresu ročne navštívi vyše 700 000 návštevníkov.

Z roka na rok sa úspešne rozvíja socialistická výstavba okresu vo všetkých oblastiach jeho života, ktorá nesie so sebou aj určité úskalia a problémy vo vzťahu k životnému a prírodnému prostrediu. Preto starostlivosť o životné a prírodné prostredie je neustále v strede pozornosti okresných orgánov straníckych a štátnych orgánov.

V podmienkach nášho okresu sa táto starostlivosť o ochranu prírody zabezpečuje podľa zákona č. 1/51 Zb. SNR a vlastných uznesení prijatých k problematike špeciálnej ochrany prírody a životného prostredia.

Za obdobie rokov 1976—85 časť územia okresu bola začlenená do Chránenej krajinnej oblasti Východné Karpaty so sídlom v Humennom, ktorú vyhlásilo Ministerstvo kultúry SSR vyhláškou č. 70/77 Zb. Do územia chránenej krajinnej oblasti sú začlenené katastrálne územia týchto obcí: Miková, Vladiča, Driečna, Suchá, Krajná Porúbka, Miroľa, Príkra, Bodružal, Krajná Poľana, Vyšný a Nižný Komárnik, Krajná Bystrá, časť Korejoviec, Medvedzieho a Šarbova.

Komplexná starostlivosť o ochranu prírody a životného prostredia spočíva v zabezpečovaní úloh na úseku budovania siete maloplošných chránených území, starostlivosť o územia, starostlivosťou o chránené druhy rastlín a živočíchov, ochranu prírodných pomerov a výchovu k ochrane prírody.

Som presvedčený, že X. Východoslovenský tábor ochrancov prírody bude ďalším krokom pre riešenie problémov ochrany prírody a životného prostredia v okrese i kraji. Želám Vám príjemný pobyt a veľa pracovných úspechov.

Ing. Ján Harviš,
predseda ONV vo Svidníku

Poddukelský kraj - kraj revolučných premien

Poddukelský kraj je krajom revolučných premien, ktoré výstižne charakterizujú proces budovania socialistickej spoločnosti v našej vlasti. Poddukelský kraj je dôkazom nielen veľkých premien, ale životodárnej sily socializmu. Kedysi sa utápal v biede a zaostalosti a vystahovalectve. Priemysel tu nebol, iba párne pily v Krajnej Poľane. Kapišovej, Nižnej Olšave a vo Svidníku, kde bolo sezónne zamestnaných okolo 50 robotníkov a furmanov.

Poľnohospodárstvo sa trieštilo do desiatok, ba stovák malých hospodárstiev. Do života tohto okresu kruto zasiahla prvá i druhá svetová vojna. Zničila mnohé dediny a mestečká, narušila dopravu a ochrnula hospodárstvo. Dlho trvalo než sa dosiahol stupeň konsolidácie. Už po prvej svetovej vojne a najmä vo Veľkej októbrovej revolúcii vznikajú nepokoje aj v poddukelskom kraji. V roku 1919 živelne vznikla vzbura v Krajnej Poľane, ďalšie nepokoje aj vo Svidníku, v Nižnej Olšave a na iných miestach.

V druhej polovici 20. rokov vznikajú pod Duklou prvé organizované bunky Komunistickej strany Československa. V roku 1925 vzniká organizácia KSČ vo Svidníku, v Stropkove a ďalších obciach svidníckeho okresu. Komunisti bojujú za sociálny pokrok, organizujú malých a stredných roľníkov, bezzemkov, námezných robotníkov do boja proti vykorisťovateľom.

V rokoch nástupu fašizmu komunisti odhaľujú jeho pravú tvár a nebezpečenstvo pre národy Európy. Cestu boja proti fašizmu vytýčil VII. kongres KI a VII. zjazd KSČ.

Komunisti pod Duklou sa aktívne zapojili do tohto rozhodného zápasu. Po mníchovskom diktáte a zákaze činnosti KSČ idegálne sa podieľajú na príprave a organizácii partizánskeho protifašistického hnutia. Na oslobodenom území dobrovoľne vstupujú do 1. čs. armádneho zboru generála Ludvíka Svobodu a Červenej armády, aby sa so zbraňou v ruke zúčastnili oslobodenia Československa.

OBNOVA VOJNOU ZNIČENÉHO KRAJA

Oslobodenie poddukelského kraja slávnou Sovietskou armádou a 1. čs. armádnym zborom v roku 1944—45 vytvorilo predpoklady pre nový život, novú ekonomiku, základňu rozvoja priemysel-

nej výroby. Začala sa etapa prestavby výrobných síl a ekonomických výrobných vzťahov založených na postupnej premene súkromnovlastníckych na vzťahy spoločenské.

Svidník dnes.

Život po I. svetovej vojne v N. Polianke.

Komunistická strana Československa už v prvých dňoch po oslobodení rozvinula vysokú politickú a agitačnú prácu pri obnove vojnou zničeného hospodárstva, vypálených dedín, zničených mostov a rozbitých ciest. Len v povojnových rokoch bolo zneškodnených 61 320 mín a delostreleckých granátov. Na mínových poliach ostalo 162 obetí. Vojnové škody v peniazoch činili

vyše 300 miliónov korún. 914 hospodárskych stavísk bolo úplne zničených, 14 dedín celkom vypálených, 4133 ľudí ostalo bez prístrešia, 13 887 bývalo v pivniciach hromadne po 40—50 osôb vo väčších miestnostiach — to bol obraz druhej svetovej vojny.

Vojnové pustošenie zanechalo v kraji pod Duklou neblahé následky. Svidnícky okres bol najviac postihnutý v porovnaní s inými okresmi v republike. Potreboval pomoc od iných krajov.

V roku 1946 boli z Čiech dodané kone a hovädzí dobytok pre ďalší rozvoj chovu.

Prvoradou úlohou v povojnových rokoch bolo obnoviť predovšetkým dopravu. Svidnícky okres takmer jediný, ktorý nemá ani meter železničnej trate. K tomu v dvojročnom pláne, pri obnove sa počítalo so zaplavením Svidníka. Preto bola zabezpečovaná výstavba rodinných domčekov dočasné — drevenice, ktoré pri hydrocentrále mali byť likvidované. Z tohto dôvodu bola výstavba a ďalší rozvoj okresu oneskorený.

Významným medzníkom v socialistickej industrializácii Slovenska bol IX. zjazd KSČ, ktorý ťažisko priemyslu orientoval na rozvoj kľúčových odvetví — energetiku, hutníctvo a strojárstvo. Rozsiahla výstavba a dostavba mala citeľný vplyv na rast zamestnanosti v priemysle. Do toho času veľké percento produktívnej pracovnej sily odchádzalo za prácou do Čiech alebo iných krajov republiky.

Z výstavbou hutníckeho kombinátu Východoslovenských železiarní v Košiciach a iných závodov ľahkého priemyslu sa pracovné sily začali stabilizovať. Okrem závodov, ktoré pribudli vo Východoslovenskom kraji ťažkého strojárstva, riadiacej techniky, priemyselnej automatizácie, chémie, výrobu robotov a manipulátorov pribudli aj vo svidníckom okrese závody Tesla a Tatra Stropkov, OZKN, Strojárne potravinárskeho priemyslu Svidník, Piloimpregna Krajná Poľana a ďalšie prevádzky. Tu, kde kedysi bolo iba pár parných píl a gátrov a v nich bolo zamestnaných necelých sto robotníkov, dnes v celom okrese pracuje 13 193 osôb. Z toho 5909 v poľnohospodárstve.

Štyridsaťjeden rokov vo vývoji spoločnosti nie je veľa, avšak uplynulý čas od znárodnenia sa vývoj spoločnosti zmenil na nepoznanie. Zmenil sa nielen život, ale aj myslenie ľudí. Pracujúci svidníckeho okresu už dávno nemusia odchádzať za prácou do cudziny alebo do iných krajov republiky. Kedysi najzaostalejší kraj v republike sa zmenil na nepoznanie. Stala sa z neho poľ-

nohospodársko-priemyselná oblasť. Prvoradou úlohou rozvoja priemyselnej výroby bude, aj naďalej intenzifikácia, efektívnosť a kvalita práce pri racionálnom využití výrobného potenciálu.

Pre úspešný rozvoj ekonomiky, riešenie zamestnanosti a zvýšenie životnej úrovne obyvateľstva, vďaka straníckym a štátnym orgánom za posledných tridsať rokov boli okrem moderných závodov vybudované ďalšie školy, zdravotné strediská a nemocnice, obchody, administratívne budovy, spoje, poľnohospodárske komplexy a pod.

Za posledných 41 rokov slobodného života sa poddukelský kraj zmenil na nepoznanie. Najmarkantnejšie to vidieť ako dve mestá Svidník a Stropkov sa takmer od základu zmenil na moderné a kultúrne centrá bytového fondu a životného prostredia.

Len v 7. päťročnici bolo odovzdaných do užívania 1430 bytov, odborné učilište SPP Svidník, vedecko-výskumná základňa Tesla Stropkov, rekreačné stredisko SZM Valkov a rad ďalších investičných akcií za roky 1981—1985, na ktorých bolo preinvestovaných 233,6 milióna korún.

Pozoruhodné výsledky sa dosiahli v zdravotníctve. Keď za bývalej ČSR na jedného lekára pripadalo vyše 15 000 obyvateľov, dnes pripadá 343 osôb. V okrese v zdravotníckych zariadeniach je 510 postelí pre pacientov. Vysoká zamestnanosť, rast miezd, zvýšenie sociálneho zabezpečenia pozitívne sa prejavuje aj na príjmoch obyvateľstva okresu. Za posledných 15 rokov vzrástli príjmy obyvateľstva trojnásobne. Priemerný vklad na jedného obyvateľa za minulý rok činí 15 955 korún čo je štvornásobne v porovnaní s rokom 1970.

Sociálne zabezpečenie a starostlivosť o pracujúcich vychádza z cieľov sociálnej politiky KSČ orientovanej na skvalitnenie životných a pracovných podmienok, kultúrnosti práce, závodné stravovanie a starostlivosť o starých občanov v dome dôchodcov vo Svidníku a v Ústave pre mentálne postihnutých občanov v Stropkove. Len za rok 1985 bola poskytnutá sociálna starostlivosť občanov v sume 2,436 tisíc korún.

ŠKOLSTVO A KULTÚRA

Dnes v okrese základnú školu navštevuje 6200 žiakov, stredné školy vyše 2300 žiakov a študentov. Prioritné postavenie medzi školami majú učilišťa — SOU-elektrotechnické pri koncernovom

podniku Tesla Stropkov, SOU-strojárske pri SPP vo Svidníku, SOU poľnohospodárske v Stropkove a SOU odevné vo Svidníku. Stredná priemyslená škola odevná vo Svidníku a dve gymnázia

*Snímka, ktorá obletela svetom.
Generál Ludvík Svoboda pri pre-
chode československej hranice.*

Snímka: archív DM

v Stropkove a vo Svidníku, kde sa mládež pripravuje pre budúce povolanie.

V oblasti kultúry pracuje 109 súborov a krúžkov, ktoré sa každoročne zúčastňujú okresných súťaží a rôznych podujatí.

Vo Svidníku sa každoročne konajú Slávnosti kultúry ukrajinských pracujúcich v ČSSR a Svidnícky divadelný festival. Najaktívnejšie pracujú súbory ZUČ Makovica, Karpaty a Poddukelský učiteľský spevokol.

V meste Svidník sú dve múzea s celoštátnou pôsobnosťou. Múzeum ukrajinskej kultúry, Galéria Dezidera Millyho pri MUK a Dukelské vojenské múzeum. Obe múzea sa svojimi špecifickými formami kultúrno-výchovnej činnosti podieľajú na socialistickom uvedomení pracujúcich a mládeže, na prehľbovaní socialistického vlastenectva a proletárskeho internacionalizmu. Múzeá dokumentujú obdobie novších a najnovších dejín, revolučné premeny, národnooslobodzovacie boje a socialistickú výstavbu. V okrese v súčasnom období pracuje 73 kultúrno-výchovných zariadení klubového typu, 80 knižníc, hvezdáreň a 7 kín.

ROZVOJ POĽNOHOSPODÁRSTVA

Revolučné premeny nastali za 41 rokov slobodného života v našom poľnohospodárstve. Zo zaostalej a rozdrobenej roľníckej malovýroby sa prešlo na modernú socialistickú poľnohospodársku veľkovýrobu.

Kedysi zaostalý agrárny kút našej republiky, kraj trpiaci biedou, hladom a vystahovalectvom sa pod vedením KSČ za uplynulých 41 rokov zmenil na nepoznanie. Po prechode frontu východisková základňa v poľnohospodárstve nebola priaznivá, polia pod Duklou boli zamínované zákernými nepriateľskými mínami. Pri odmínovaní ostalo 162 obetí. Vďaka špeciálnym jednotkám ČSLA a krajským pyrotechnikom boli polia odmínované. Pre poľnohospodárov chýbali osivá, sadba, ťažná sila, vojnovými udalosťami boli poškodené nielen obytné domy, hospodárske objekty, ale aj orná pôda. Hrubá poľnohospodárska produkcia v porovnaní s predvojnovým rokom 1936 bola o viac ako štvrtinu nižšia. Pritom za predmníchovskej republiky bolo poľnohospodárstvo v kraji pod Duklou jedným z najzaostalejších. Prevládali malovýrobcovia, u ktorých naturálna výroba často nepostačovala ani na výživu vlastných rodín. Vyše 80 percent z počtu obyvateľstva sa vtedy zaoberalo poľnohospodárstvom. Z celkového počtu poľnohospodárskych závodov 1,29 percenta tvorili veľkostatky (Šmelc vo Svidníku, Vančurovci v Krajnej Poľane a ďalší). Vlastnili ornú pôdu a okolité lesy. Na druhej strane drobní roľníci vlastnili malé percento ornej pôdy a tá nepostačovala na výživu, preto boli nútení takmer zo všetkých obcí spod Dukly odchádzať na žatvu „na tzv. dolniaky“ aby zarobili niekoľko metrákov obilia na živobytie. Problémy boli s dopravou.

Veľmi komplikovaná situácia sa v tomto období vytvárala u nás vo vlastníckej psychológii roľníctva preto, že malí roľníci si pôdu za buržoáznej a klérofašistickej éry kupovali za veľmi ťažkých podmienok, osobitných obetí (za cenu vystahovalectva do zámorských krajín USA, Kanady, Argentíny a pod.) a preto k nej nadobudli súkromné — vlastnícke vzťahy. Neblahé dedičstvo kapitalizmu — nízka kultúrna úroveň a takmer žiadne vzdelanie roľníkov — udržiavali odpor k všetkým novotám a novým formám práce.

Vďaka prezieravej politike KSČ prvé revolučné zmeny na dedine sa začínajú uskutočňovať v povojnových rokoch v zmysle Košického vládneho programu, ktorého súčasťou bol aj Dekrét o

konfiškácii a urýchlenom rozdelení poľnohospodárskeho majetku nepriateľov a zradcov. Roľnícke komisie vytvorené v obciach v spolupráci s národnými výbormi pristúpili k rozdeľovaniu skonfiškovanej pôdy, ktorú odovzdali do vlastníctva malým a stredným roľníkom a bezzemkom. V súlade so závermi VIII. zjazdu KSČ a Hradeckého programu KSČ v roku 1947.

Na základe uvedených dokumentov boli rozdelené aj majetky Smelca, Štochmaľa, Vančurovcov a ďalších maloroľníkom a bezzemkárom. Boli zriadené strojové a traktorové stanice vo Svidníku a Stropkove.

Výfázstvo pracujúceho ľudu vo februári 1948 definitívne otvorilo cestu nášmu ľudu k socializmu. V priemysle a obchode sa uskutočnilo ďalšie znárodnenie. Vo Svidníku bol znárodnený veľkosklad Ducára, mäсны Baslára, Hauka a ďalšie obchody.

Historickým medzníkom v rozvoji nášho poľnohospodárstva je IX. zjazd KSČ v roku 1949, ktorým sa začína nová etapa vývoja nášho poľnohospodárstva, etapa jeho kolektivizácie a postupnej socializácie, v ktorej aj poľnohospodárstvo poddukelskej oblasti našlo svoje významné miesto.

Prvé JRD vo svidníckom okrese bolo založené už v roku 1949 v Dubovej, Mestisku, Cigle a Vyšnom Mirošove, kde bola združená cirkevná a školská pôda. Začala sa plniť línia KSČ o kolektivizácii aj v okrese Svidník. Gottwaldovské heslo: „Nebude u nás socializmu, bez prechodu dediny k socializmu a nebude u nás prechodu dediny k socializmu bez bloku, bez zväzu robotníckej triedy so základnou masou drobných a stredných roľníkov“. Vstup malých a stredných roľníkov do JRD nebol ľahký. Po dôkladnej agitácii a presvedčení pochopili aj oni, kde je ich miesto.

Dnes v okrese Svidník poľnohospodársku veľkovýrobu zabezpečuje 17 JRD a dva ŠM, ktoré hospodária na výmere 28 218 hektárov poľnohospodárskej pôdy s priemernou výmerou 1567 ha a PZ-ŠL s výmerou 4877 ha poľnohospodárskej pôdy.

Nadalej sa zvyšuje vzdelanostná, kultúrna a spoločensko-politická úroveň nášho okresu. Dnes na JRD v okrese pracuje 5909 osôb, z toho 604 so stredoškolským a 167 s vysokoškolským vzdelaním.

Revolučné premeny poddukelského kraja sú markantným príkladom prevratnej sily socializmu. Obrovské ekonomické premeny, ktoré za 41 slobodných rokov nastali na úseku priemyslu, poľnohospodárstva i ostatných sfér spoločenského života, boli dosiahnuté zásluhou principiálnej politiky KSČ a obetavej práce všetkých našich občanov, ktorí čistou prácou prispievajú k budovaniu našej socialistickej vlasti a upevňovaniu svetového mieru.

PhDr. Ivan Mindoš,
riaditeľ Dukelského múzea

Hydrologické pomery

Povodie:	Bodrog
Hlavný tok:	Ondava
Významné toky:	Ladomírka, Radomka, Chotčianka
Prietoky:	priemerný prietok 22,9 m ³ /s storočná voda 680 m ³ /s
Hustota tokov:	úhrnná dĺžka tokov 1,0—1,8 km/km ²
Špecifický odtok z 1 km ² za sekundu	7,7—9,9 l/s.

Klimatické pomery

Klimatická oblasť:	mierne teplá, teplá, chladná
podoblasť:	mierne vlhká, vlhká
okrsok:	teplý, mierne vlhký s chladnou zimou mierne teplý, vlhký, vrchovinný mierne chladný
Ročná teplota vzduchu:	6—8 °C
Počet mrazivých dní v roku:	severná časť 160 dní ostatná časť 140 dní
Ročná oblačnosť:	severná časť 70 % ostatná časť 65 %
Trvanie slneč. svitu za rok:	200 hodín
Ročný úhrn zrážok:	severná časť 800 mm ostatná časť 700 mm
Počet búrkových dní	25—30 dní
Ročný počet dní so sneh. pokrýv.:	80—100 dní
Max. snehovej pokrývky:	severná časť 80 cm ostatná časť 40 cm

Pôdne pomery:

Pôdne typy:	podzolované pôdy (ilimerizované a pravé) hnede lesné pôdy nížin a pahorkatín
Pôdne druhy:	pôdy prevážne ílovitohlinité pôdy prevážne hlinítopiesčité a piesčitohlinité
Pôdotv. substrát:	flyš v typickom vývoji (pokryvné útvary)
Celk. hĺbka pôd:	pôdy prevážne stredne hlboké (30—100 cm)
Obsah humusu:	v poľnohospodárskych pôdach stredných 2—3 percent, severne vysoký 3—5 % v lesných pôdach stredných 2,5—5 %, dosť vysoký 5—10 %.

Geonomické pomery

Poľnohospod. vý- zemiakársky
robný typ:

horského hospodárstva

Výrobný podtyp: zemiakársko-jačmenný
zemiakársko-pšeničný
zemiakársko-ovosný
horské hospodárstvo na plytkej pôde
horské hospodárstvo na hlbšej pôde

zemiakársko-jač- pôdy stredne ťažké, piesčitohlinité a hlinité
menný: s priaznivými fyzikálnymi vlastnosťami, hlboké
a stredne hlboké, dobre spracovateľné

zemiakársko-pše- pôdy ťažké, ílovitohlinité a ílovité, ťažko prie-
ničný: pustné, hlboké a stredne hlboké, obťažnejšie
spracovateľné

zemiakársko-ovos- na všetkých druhoch a hĺbkach pôd tvorí pre-
ný: chod medzi zemiakárskym typom a typom hor-
ského hospodárstva

horské hospodár- plytšie pôdy všetkých druhov, výrazné podzoly,
stvo na plytkej nad 800 mm zrážok
pôde:

horské hospod. hlbšie pôdy všetkých druhov s genetickým pôd-
na hlbšej pôde: nym typom výrazný podzol

Výrobný typ zemiakársky

reliéf: zvlnená vrchovina a pahorkatina

nadmor. výška: nad 350 m n. m.

priem. roč. tepl.: 6—8 °C

priem. roč. zráž.: 700—800 mm

genet. pôdny typ: hnedé až mierne podzolované pôdy

Výrobný typ horského hospodárstva:

reliéf: horská vrchovina

nadmor. výška: nad 600 m n. m.

priem. roč. tepl.: pod 6 °C

priem. roč. zráž.: viac než 800 mm

genet. pôdny typ: výrazný podzol

POVRCH A GEOLÓGIA

Povrch

Územie okresu leží medzi $21^{\circ}32'$ a $21^{\circ}52'$ východnej dĺžky a medzi $49^{\circ}02'$ a $49^{\circ}27'$ severnej šírky. Na severe hraničí s PLR. Odvodňuje ho hlavný tok Ondava, ktorý patrí povodiu Bodrogu. Najväčšiu výšku dosahuje kótou Nastavok 752 m nad morom. Najnižšie položené miesto je 164 m. n. m. pri nádrži Domaša. Výšková členitosť tak dosahuje 588 m.

Orografický patrí územie do oblasti Nízke Beskydy, celku Ondavská vrchovina. Predstavuje širokú zníženinu medzi horstvami Západných a Východných Karpát, ktorých geografická hranica prebieha na východnom úpätí Čergova. Nadmorská výška chrbátov Ondavskej vrchoviny sa pohybuje okolo 500–600 m n. m. Najväčšie výšky sú v pohraničnom rozvodnom chrbáte. Ten je pomerne úzky, prestúpený sedlami. Prebieha v ňom boj o rozvodie, pretože prítoky Ondavy majú energickú spätnú eróziu podmienenú vtokom Ondavy do poklesávajúcej Východoslovenskej nížiny. Ondavská vrchovina sa pomerne rýchlo znižuje zo severu na juh. Údolné dná Ondavy a jej prítokov sú v nadmorskej výške okolo 200 m n. m., t. j. o 300 m nižšie ako zhruba 15 km severne ležiaci pohraničný chrbát s nadmorskou výškou nad 500 metrov.

Reliéf územia je typický flyšový, má mierne, hladko modelované tvary. Energia reliéfu je dosť malá, okolo 150 m, najviac 250 metrov. Preň je charakteristické striedanie pozdĺžnych chrbátov karpatského smeru s pozdĺžnymi depresiami. Formovanie chrbátov podmieňuje rôzna odolnosť flyšových hornín, v ktorých sa uplatňuje selektívna erózia. Podliehajú jej viac vrstvy ílovcov ako odolnejšie pieskovcové polohy. Kulisovité usporiadanie chrbátov a depresí karpatského smeru vysvetľuje nesúhlas štruktúr vzniklých pri horotvorných fázach vrásnenia. Dôležité sú pritom aj zlomové dislokácie. Erózia vypreparované formy sú niekedy i v protiklade k pôvodným štruktúrnym formám. V reliéfe možno pozorovať aj dôsledky značnej denudácie v neogéne a kvartére.

V súvislosti s flyšovým striedaním ílovcov a pieskovcov a ich erodovateľnosťou je hustota strží a zosunov, ktorá je všade vo flyšových územiach vysoká. Vzhľadom k tomu je, že v tomto území výskyt zosunov menší. Hustota stržovej siete je na väčšine územia 0,1 až $1,0 \text{ km} \cdot \text{km}^{-1}$ a severne od Svidníka až intenzívna s hodnotami nad $1,0 \text{ km} \cdot \text{km}^{-2}$.

Územie z geologického hľadiska buduje račianska jednotka magurského príkrovu. Na priebehu račianskej jednotky sa odzrkadľuje tektonické i sedimentačné vyznievanie magurského flyša juhovýchodným smerom. Račianska jednotka sa delí na južné zborovské pásmo (V. Orlík — Chotča) a severné havajské pásmo končiace na línii Dukla — Miková.

Zborovské pásmo má charakter antiklinória v severnej časti a synklinály v južnej časti. V antiklinóriu pri Vyšnom Orlíku sa vynára na povrch tektonické okno zasahujúce sem od Smilna. Vystupuje v ňom podložie magurského príkrovu — južná časť dukelskej jednotky. Vyklenutú štruktúru nadobudlo antiklinorium pri mladých horotvorných pochodoch v pliocéne. V línii Brezovka — Oľšavka prechádza vyklenutie do preliačenia — synklinály. Zborovské pásmo je budované zlínskymi, makovickými a belovežskými vrstvami.

Havajské pásmo má ráz asymetrických vrás úzkych synklinálnych a antiklinálnych pruhov. Diagonálne vyznieva na ploche nasunutia magurského príkrovu na vonkajšiu dukelskú jednotku. Tvar priebehu línie nasunutia je zreteľný i v morfológii terénu. Na okraji magurského príkrovu vystupujú belovežské vrstvy v striedaní so zlínskymi. V priestore Dukly sa okraj magurského príkrovu prudko stáča na juh a juhovýchod a vynárajú sa nové jednotky a štruktúry dukelskej jednotky. Zánik magurského príkrovu ako základného a charakteristického prvku západných Karpát na línii nasunutia na dukelskú jednotku naznačuje geologickú hranicu Východných a Západných Karpát.

Na stavbe račianskej jednotky sa podieľajú horniny, ktoré vznikli vo flyšovej geosynklinále v paleogéne. Paleogénne sedimenty sa vyznačujú pestrým litologickým vývojom. Najstaršie, belovežské vrstvy sa usadili v paleocéne — spodnom eocéne. Do nadložia prechádzajú do zlínskych vrstiev strednoeocénneho veku. Makovické vrstvy sú v nadloží belovežských vrstiev a často laterálne prechádzajú i do vrstiev zlínskych. Vekovo sa priradujú k lutétu.

Belovežské súvrstvie je nastarší na povrch vystupujúci člen račianskej jednotky. Je charakterizované drobnorytmickým flyšovým vývinom s prevahou ílovcov nad pieskovcami a vývinom červených ílovcov. Pieskovce sú v laviciach 3—10 cm mocných, si-

vomodré, jemnozrnné, ílovito-vápnité a kremito-vápnité. Ílovce sú rôzne sfarbené v 20—40 cm vložkách.

Zlínske súvrstvie sa vyznačuje typickým flyšovým, prevážne pelitickým vývinom. Pomer ílovce ku pieskovcom je 5:1 až 10:1. Ílovce sú premenlivo vápnité, 10—300 cm mocné, svetlosivé, ble-domodré, tmavosivé, olivovozelené. Majú črepovitý až jemnošupinkovitý rozpad. Objavujú sa v nich aj argility a občas voľne roztrúsené okruhliaky pieskovcov 2—10 cm veľké. Pieskovce prevládajú jemnozrnné, sivozelené, vápnitokremité, glaukonitické a prechodom do siltovcov. Menej hojné sú jemnozrnné, vápnité, bridličnatolupeňovité, doskovitodeliteľné pieskovce v polohách 20—60 cm.

Makovické súvrstvie obsahuje jemno až strednozrnné rôzne piesčité, svetlosľudnaté pieskovce v laviciach 30—200 cm mocných. V pieskovcoch sú ojedinelé šmuhy drobnozrnných zlepen-cov. Ílovce sú rôzne piesčité, zelenkavosivé, svetlosľudnaté, ne-vápnité, šupinkovité. Pomer pieskovcov k ílovcom je 5:1 až 8:1.

Svoju stavbu nadobudlo račianske pásmo v dôsledku viacerých horotvorných pochodov, ktoré zasiahli magurský flyš s rôznou intenzitou a rozsahom. Rozdelenie magurského flyša na čiastko-vé pásma, medzi ktoré patrí i uvedené račianske pásmo, prebehlo za ilýrskych pohybov. Pri sávskych horotvorných pohyboch sa vynoril paleogénny podklad a ukončila sedimentácia vo flyšovej geosynklinále. V nasledujúcej štýrskej fáze pohybov bola magur-ská jednotka zvrásnená a ako celok nasunutá na vzdialenosť 20—70 km k severovýchodu na dukelskú jednotku. Pôvodná vrá-sová štruktúra magurského flyša sa pritom zmenila na štruktúru asymetrických redukovaných synklinálnych a antiklinálnych pásiem. Po týchto horotvorných pochodoch ešte v pliocéne došlo k deštrukcii násunových plôch mladými spätnými pohybmi od SV k JZ a priečnym rozlámaním, pri ktorom vznikli hrastové štruk-túry a kulisovito rozložené tvary. Niektoré z priečných porúch sú aktívne i do kvartéru. Z týchto zlomov je na našom území významný tisinecký, prebiehajúci približne v smere S—J.

Vo flyšovom území východného Slovenska sa už koncom minu-lého storočia začala ťažiť nafta. Prieskumno-kutacie práce na naftu sa sústredili v okolí Smilna, Vyšného Komárnika, Mikovej, Vyšnej Rarvani a Krivej Oľky. Napriek tomu, že oblasť dávala reálne predpoklady pre výskyt zemného plynu a oleja, nebola

jej venovaná primeraná pozornosť. Až výsledky geologických prieskumov územia po druhej svetovej vojne sformovali nové názory na naftonádejnosť územia. Nafta a plyn tu majú alochtónny pôvod, to znamená, že flyšové sedimenty nie sú ich materskou horninou, boli do nich premiestnené a v nich nahromadené. Nahromadenie živíc záviselo od tektonického vývinu a vhodného charakteru hornín. Nafta a plyn do nich migrovali z podložných útvarov v priebehu horotvorných fáz. Magurský príkrov, ktorého súčasťou je račanská jednotka budujúca územie okesu Svidníka, prekonal dlhodobý tektonický vývoj. Posledné horotvorné pohyby ho rozbili na rad otvorených šupín. Aj v prípade, že sa tam nafta kumulovala, tektonické dianie a po ňom hĺbková erózia devastovali magurské naftové štruktúry. Pozitívne výsledky pri hľadaní živíc možno očakávať v dukelskej jednotke, ktorá sa uchovala čiastočne pochovaná pod magurským príkrovom. Veľké mocnosti magurského flyša v nadloží dukelskej jednotke zvyšujú hĺbky, kde by sa mohli predpokladať ložiská nafty. Preto sa prieskum na naftu vo východoslovenskom flyši orientuje mimo oblasť magurského príkrovu v okolí Sniny, Ruského, Zboja, Hostovíc.

RNDr. Ľubica Cibulková,

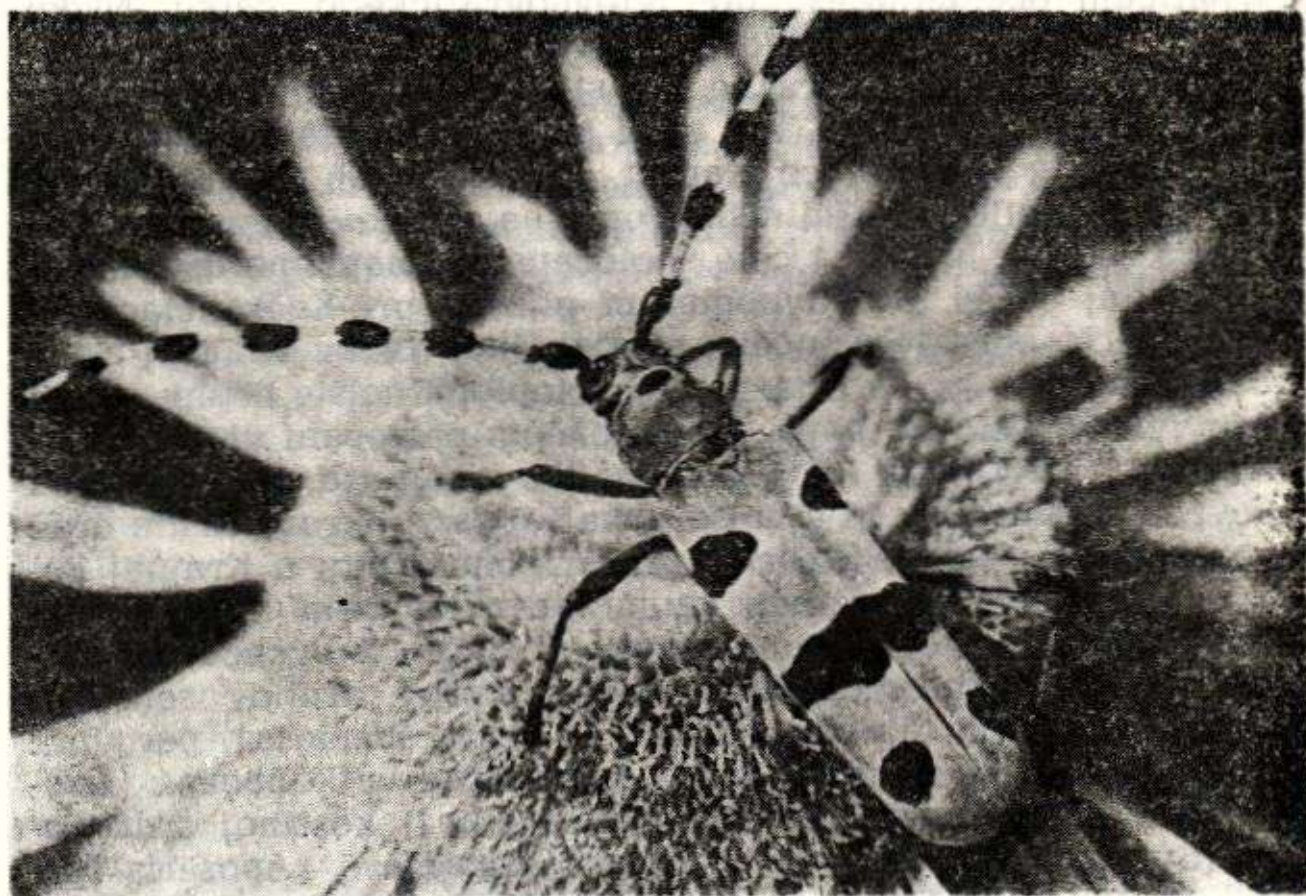
KÚŠPSOP Prešov

Rastlinstvo okresu

Z hľadiska potencionálnej prirodzenej vegetácie na území okresu Svidník v aluviách toku Ondavy a jej prítokov sú zastúpené jelšové lužné lesy, v nižších polohách dubovo-hrabové lesy. Vo vyšších polohách a v severnej časti okresu kvetnaté bukové a jedľovo-bukové lesy. Dubiny sú zastúpené len maloplošne, najsevernejšie až po Stropkov. V pohraničnej československo-poľskej oblasti sú na menších plochách javorové horské lesy.

Celé územie okresu patrí do oblasti západokarpatskej kveteny (Carpathicum occidentale), do fytogeografického celku Nízke Beskydy. Geologický podklad tvorí flyš a tak celé územie je poznačené pomerne dosť výrazne floristickou uniformitou. V celom oblúku Karpát práve táto časť tvorí jednu z najnižšie položených častí „hrebeňa“ západných Karpát, bez skalných útvarov a význačnejších slatín a rašelinísk. Pomerne ďaleko na sever (až takmer k štátnej hranici i celé spoločenstvá (napr. porasty mrvice perovitej — as. *Brachypodium pinnati* pri Kečkovciach — Kuchtivciach, porasty psinčeka obyčajného, tomky voňavej a i.). Tuhajšie podmienky sú priaznivé pre teplomilnejšie druhy, čo už dávno využíval človek napr. pri domácom pestovaní viniča hrozno-rodého (Nižný Orlík a i.), pri výsadbe agátu atď. Na vápnitých flyšových podkladoch aj v najsevernejšej časti okresu rastie dráč obyčajný — *Berberis vulgaris* (pri Nižnom Orlíku a Krajnej Porúbke). Vzhľadom k nízkym nadmorským výškam horské rastlinné druhy na celom území okresu chýbajú. Z východokarpatských (resp. východokarpatsko-balkánskych) druhov sem len ojedinele zasahujú telekia ozdobná (*Telekia speciosa*), perovník pštrosí (*Matteucia struthiopteris*), kapustička veľkoúborná (*Lapsana grandiflora*, resp. *Lapsana intermedia*), kostihoj srdcovolistý (*Symphytum cordatum*), razivka smradľavá (*Aposeris foetida*), scila dvojlistá východná (*Scilla bifolia* subsp. *subtriphylla* resp. subsp. *danubialis*), ostrica sedmohradká (*Carex transsilvanica*) a až ku východnej hranici okresu zasahuje areál hrachora hladkého pravého (*Lathyrus leavigatus* subsp. *leavigatus*), k južnej hranici okresu sú blízke lokality ranostaja širokolistého (*Coronilla latifolia*). Na druhej strane je pre územie okresu veľmi významný výskyt subatlanticko-mediteránneho druhu ostrice hrebienkatej (*Carex strigosa*), ktorá v okrese Svidník má najviac lokalít v celej ČSSR. Na niekoľkých miestach pohraničného hrebeňa sú pozoruhodné náleziská všivca lesného (*Pedicularis sylvatica*).

Ústredným tokom územia okresu je rieka Ondava s väčšími prítokmi ako Kapišovka, Ladomírka, Chotčianka a Brusnička. Nízko položené široké alúvia a údolia s výraznými krajinnými prvkami, ktoré tvoria brehovú porasty vrb (Salix alba, Salix fragilis), jelší (Alnus glutinosa, Alnus incana), čremchy strapcovitej (Padus racemosa), javora poľného hladkoplodného (Acer campestre subsp. leiocarpum), svíbu južného (Swida australis), svíbu červenkastého (Swida hungarica), kaliny obyčajnej (Viburnum opulus), bršlenu európskeho (Euonymus europaea), hrabu obyčajného (Carpinus betulus) a iných druhov umožňovali prenikaniu teplomilnej vegetácie až do najsevernejších častí okresu.

Fuzáč alpský (*Rosalia alpina*) — chránený chrobák bukových lesov.

Snímka: Štefan Pčola

V najjužnejšej časti okresu pri Domašskej priehrade boli zistené druhy ako rezeda farbiarska (*Reseda luteola*), nevädza rozložitá (*Centaurea diffusa*), kotúč poľný (*Eryngium campestre*), tajnička ryžovitá (*Leersia oryzoides*), dvojzub ovisnutý (*Bidens cernua*), močiarka vodná (*Batrachium aquatile*), iskerník jedovatý (*Ranunculus scelleratus*). V strednej časti okresu okolo Ondavy a jej prítokov sú na vrbinách rozšírené porasty ježatca laločnatého (*Echinocystis lobata*). V severnej časti sa roztrúsené

vyskytujú dvojzub listnatý (*Bidens frondosa*), myrikovka nemec-
ká (*Myricaria germanica*), devätsil Kablíkovej (*Petasites kabli-
kianus*), pri Ladomírke v jari celé porasty vytvára cesnak med-
vedí (*Allium ursinum*), hojný je devätsil Kablíkovej a časté sú
celé štádiá devätsilu hybridného (*Petasites hybridus*). Charakte-
ristickým druhom povodia Ondavy je veronika nitkovitá (*Veronica filiformis*), ktorá sa masovo rozšírila na vlhkejšie lúčne sta-
novišťia alúvií, do dedinských záhrad, trávnikov, priekop a pod.
V údoliach Nízkych Beskýd na území okresu Svidník boli v minu-
losti rozšírené mokré lúky. Týka sa to predovšetkým toku riečky

Vzácná varieta brezy, tzv. svalcová (karelská) z okolia Nižného Komár-
níka.

Snímka: V. Klescht

Orešnica perlavá (*Mueifraga caryo-
eathetes*). Snímka: Dr. Voskár

Radomky (od Šarišského Štiavnika po Matovce), kde boli roz-
siahle porasty ostrice štítnej (*Carex gracilis*). Z lúčnych druhov
povodia Ondavy je potrebné spomenúť aspoň ďatelínu otvorenú
(*Trifolium patens*), kosatec žltý (*Iris pseudacorus*), žltušku les-
klú (*Thalictrum lucidum*). Vo vlhkých trávnatých porastoch je
pre severnejšiu časť okresu pri Ladomirovej a i. významný vý-

skyt iskerníka štetinkatého (*Ranunculus strigulosus*), štiavu hus-tého (*Rumex confertus*) a roripovníka východného (*Bunias o-rientalis*). V údoliach sa dnes už len v malých zvyškoch nachá-dzajú porasty psiarky lúčnej (*Alopecurus pratensis*). Vo vlhkých priekopách s ovsíkom vyvýšeným (*Arrhenatherum elatius*) ras-tie pastrnák sľaty (*Pastinaca sativa*) a pakost lúčny (*Geranium pratense*). Sú to bežné druhy, ale na suchších flyšových stano-vištiach obyčajne chýbajú. Ako vzácnosť v okrese Svidník rastie na štyroch lokalitách (Vyšný Komárnik, Havranec, Svidníčka, Vladiča) aj puškvorec obyčajný (*Acorus calamus*), ktorý tu bol už veľmi dávno ako liečivá rastlina umelo vysadený. V tejto sú-vislosti je potrebné pri charakteristike rastlínstva okresu Svidník spomenúť aj dávne pestovanie a časté zplňovanie druhov ako oman pravý (*Inula helenium*), ako aj časté sekundárne rozšíre-nie netýkavky žľaznatej (*Impatiens glandulifera*). Na reudeál-nych stanovištiach rastie prhlava malá (*Urtica urens*), mrlík dobrý (*Chenopodium bonus-henricus*), slez nebadaný (*Malva ne-glecta*), slez nizučký (*Malva pusilla*), vzácnejšie nátržník nórsky (*Potentilla norvegica*).

Nízke nadmorské výšky a mierne svahy väčšiny územia okresu dovolili už v minulosti premeniť dostupné časti i na poľnohospo-dárske kultúry. V krajine okresu sú vo väčšej miere zastúpené sekundárne brezovo-borovicové lesíky, ružovo-trnkové kriačiny (porasty as. *Roso-Prunetum*), na suchších skeletovitých podkla-doch lieskové porasty a na menších lokalitách sa roztrúsene na-chádza borievka (*Juniperus communis*). Na svahových stanoviš-tiach sú najčastejšie zastúpené trávinné spoločensťvá s prevlá-dajúcimi druhmi ako psinček obyčajný (*Agrostis vulgaris*), tomka voňavá (*Anthoxanthum odoratum*), hrebienka obyčajná (*Cyno-surus cistatus*), na mezofilnejších stanovištiach rastie ovsík vy-výšený (*Arrhenatherum elatius*). Vo flyšovom území sú časté slatinné porasty, kde obyčajne prevládajú rôzne druhy ostríc (*Carex* sp.), páperník širokolistý (*Ediophorum latifolium*), via-ceré druhy sitín (*Juncus* sp.), metlica trsnatá (*Deschampsia caes-pitosa*), šripina lesná (*Scirpus sylvaticus*) a v menšom rozsahu psica tuhá (*Nardus stricta*). Zrašelinené plochy sú na území ok-resu veľmi vzácné. Malé lokality boli zistené pri Belejovciach. Z rastlinných druhov, ktoré rastú na pasienkoch a lúčnych sva-hoch sú pozoruhodnejšie ostrica sedmohradská (*Carex transsil-vanica*), pavinec horský (*Jasione montana*) pri Rovnom, pokrut jesenný (*Spiranthes spiralis*) pri Vyšnom Komárniku, jazyk hadí (*Ophioglossum vulgatum*) povyše Šarbova, jesienka obyčajná

(*Colchicum autumnale*), vstavač májový (*Orchis majalis*), vstavač obyčajný (*Orchis moria*), horček žltkastý (*Gentianella lutescens*), pahorec brvitý (*Gentianopsis ciliata*) a i.

Lesné spoločenstvá sú v južnej časti zastúpené porastami dubohrabín a hrabín, kde najčastejšie v podrade prevláda ostrica chlpatá (*Carex pilosa*). Na svahoch sú vyvinuté porasty hlabových javorín (*Aceri-Carpinetum*), na väčšine územia však prevládajú porasty bučín. V ich podrade domínuje obyčajne ostrica chlpkatá, ostružina srsnatá (*Rubus hirtus*) a v severnej časti okresu aj kostrava horská (*Festuca drymeja*). Tu je už v stromovitom poschodí zastúpená aj jedľa, ktorá je na flyšoch Nízkych Beskýd zriedkavá (Nižný a Vyšný Komárnik). V oblasti jej prirodzeného rozšírenia na nej rastie imelo biele (*Viscum album*). V lesoch Nízkych Beskýd, ktoré ešte stále nie sú dostatočne floristicky

Najrozšírenejším dravcom v území je myšiak hôrny (*Buteo buteo*).

Snímka: Štefan Pčola

preskúmané, boli len nedávno zistené niektoré veľmi pozoruhodné lokality druhov, ktoré práve flóre okresu Svidník dávajú svoju osobitosť. V prvom rade je to ostrica hrebienkatá (*Carex strigosa*), ktorá rastie pri Nižnom Komárniku, Bodružali, Sucheji, Gribove, Brusnici a Kolbovciach, lipkovec okruhlolistý (*Galium*

rotundifolium), áron hájny (*Lysimachia nemorum*), veronika horská (*Veronica montana*), zubačka žlaznatá (*Dentaria glandulosa*), zubačka cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), razivka smradľavá (*Aposeris foetida*), kamzičník rakúsky (*Doronicum austriacum*), ruža ovisnutá (*Rosa pendulina*), jarmanka väčšia (*Astrantia major*), papradovec laločnatý (*Polystichum lobatum*), papradovec Braunov (*Polystichum braunii*), srnovník purporový (*Prenanthes purpurea*), deväťsil biely (*Petasites albus*), čarovník alpský (*Circaea alpina*), čarovník prostredný (*Circaea intermedia*), cesnak medvedí (*Allium ursinum*), krtičník Scopoliho (*Scrophularia scopolii*), kýchavica biela (*Veratrum album*), kokorík praslenatý (*Polygonatum verticillatum*), praslička zimná (*Eqiusetum hiemale*), praslička obrovská (*Eqiusetum telmateia*), praslička lesná (*Eqiusetum silvaticum*), chlpaňa lesná (*Luzula silvatica*), ostrica previsnutá (*Carex pendula*), chrastavec lesný (*Knautia sylvatica*), starček hájny (*Senecio nemorensis*), ostrica lesná (*Carex sylvatica*), marinka voňavá (*Asperula odorata*), rôzne druhy papradín (*Athyrium filix-femina*, *Dryopteris filix-mas*, *Dryopteris pseudomas*, *Dryopteris spinulosa* a i.). Len v západnej časti okresu bol zistený mliečnik sladký (*Euphorbia dulcis*), Pri Rovnom zimolub okolkatý (*Chimaphila umbellata*), roztrúsené sa vyskytujú hruštička menšia (*Pyrola minor*), hruštička okrúhlolistá (*Pyrola rotundifolia*), hruštička jednostranná (*Remischia secunda*) a i.

Z chránených rastlín na území okresu rastie len niekoľko druhov. Sú to: ľalia zlatohlavá (*Lilium martagon*), perovník pštrosí (*Mateucia struthiopteris*), plavún obyčajný (*Lycopodium clavatum*), telekia ozdobná (*Telekia speciosa*), vemeník dvojlistý (*Platanthera chlorantha*), z čiastočne chránených druhov sú to horc luskáčovitý (*Gentiana asclepiadea*), prilbica moldavská (*Aconitum moldavicum*), vachta trojlistá (*Menyanthes trifoliata*) a zimozelen menší (*Vinca minor*).

RNDr. Ľudovít Dostál

Fauna okresu

Skladbu a formovanie fauny severovýchodného Slovenska, do ktorého zahrňujeme i svidíncky okres, determinuje viacero významných faktorov. Sú to predovšetkým geograficko-klimatické podmienky, ktoré sa tu veľmi pozoruhodne podieľajú na formovaní špecifických zoocenóz. Karpatský oblúk, ktorý sa tu nachádza v pásme rozhrania východných a západných Karpát, vytvárajúci tak prakticky ich centrálnu časť, obsahuje v sebe tak prvky fauny východokarpatskej, ako aj fauny západokarpatskej. Popisované územie tvorí prevážne Odavská vrchovina, ktorá udáva celkový charakter vegetačného krytu, od ktorého závisí aj skladba živočíšnej zložky. Z hľadiska faunistického má veľký význam jediná významnejšia rieka Ondava, ktorá slúži ako migračná cesta vtáctva ako aj iných druhov vzácnej fauny.

Mlynárka dlhochvostá (Aegithalos caudatus).

Snímka: Štefan Pčola

Osobitne možno zdôrazniť význam vodnej údolnej nádrže Domaša, ktorá slúži vtáctvu ako migračná a oddychová lokalita na jarom a jesennom ťahu.

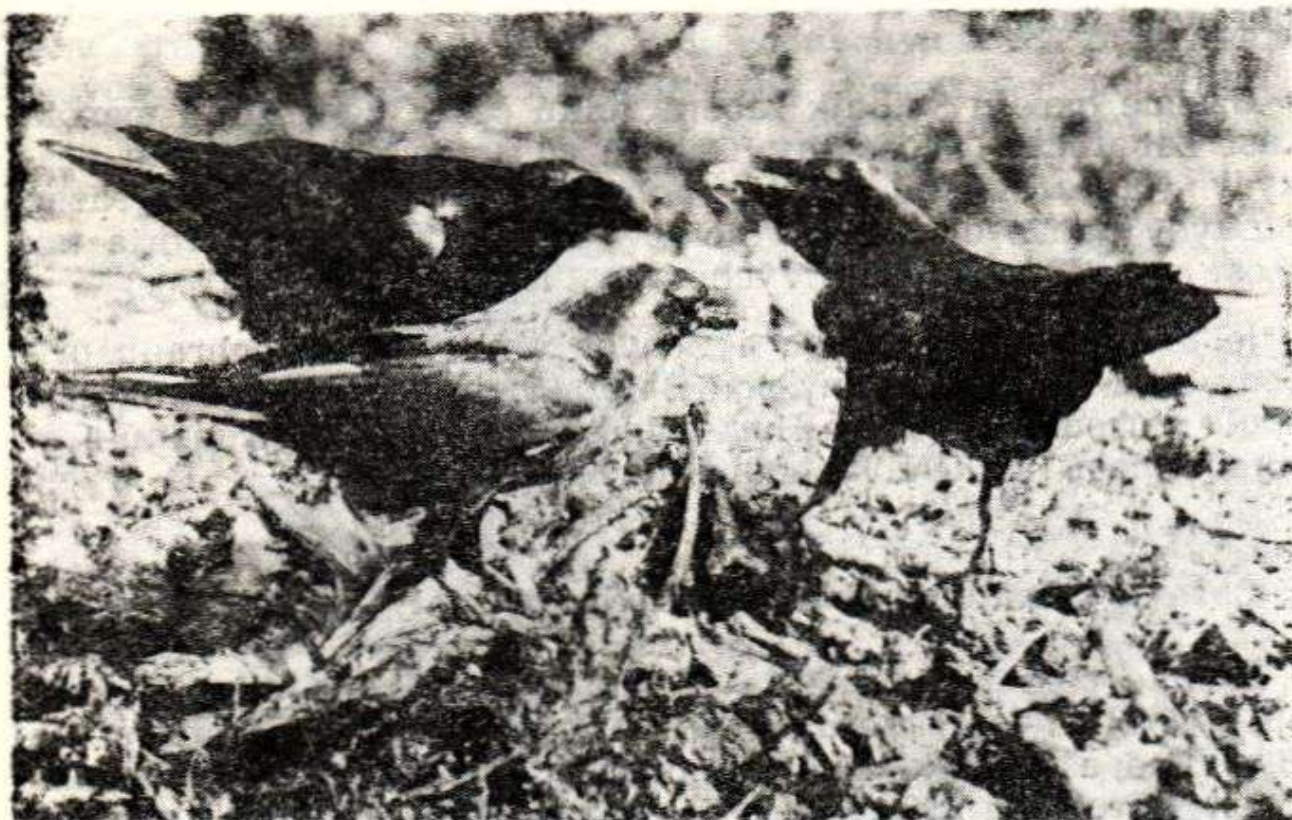
Kým kultúrna step podlieha podstatnejšie antropickým vplyvom vyvolávajúcim zmeny biotopov a ich zoocenóz, zatiaľ horská oblasť okresu ostáva dodnes pomerne málo narušenou, o čom svedčia i zatiaľ dosť zachovalé živočíšne spoločenstvá.

V horskej oblasti okresu charakterizujú územie viaceré karpatské elementy, ako sú z obojživelníkov napr. mlok karpatský (*Triturus montandoni*) a mlok veľký (*Triturus cristatus*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), z triedy plazov jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), z vtákov sova dlhochvostá (*Strix uralensis*) ako typický východokarpatský endemický druh, ďalej ku-

Dudok obyčajný (*Upupa epops*) je hniezdičom v poľnohospodárskej krajine s rozptýlenou zeleňou.

vičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*) a pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*). Zo vzácných druhov dravcov sú to pomerne hojný orol kriklavý (*Aquila pomarina*), včelár obyčajný (*Pernis apivorus*), haja tmavá (*Milvus migrans*), ktoré tu žijú v spoločenstve s krkavcom čiernym (*Corvus corax*), bocianom čiernym (*Clconia nigra*), tesárom čiernym (*Dryobates martius*), drozdom

Krkavce na potrave.

Snímka: Dr. Voskár

kolohrivcom (*Turdus torquatus*), orešnicou perlavou (*Nucifraga caryocathactes*) a ďalšími. Z vodného a brodivého vtáctva stojí za pozornosť pomerne početná populácia bociana bieleho a jedna z posledných kolónií volaviek popolavých (*Ardea cinerea*) na východnom Slovensku v povodí rieky Ondavy. Z typických horských chránených druhov cicavcov je to napr. piskor horský (*Sorex alpinus*), plch hôrny (*Dryomys nitedula*) a z chránených šeliem sa tu zachovala hoci tiež už len vzácné vydra riečna (*Lutra lutra*). Pôvodnosť a zachovalosť karpatských typických spoločenstiev dokresľujú nakoniec i niektoré druhy väčších cicavcov. Je to pomerne ustálená populácia vlka obyčajného (*Canis lupus*), rysa ostrovida (*Lynx lynx*), mačky divej (*Felis silvestris*), jazveca obyčajného (*Meles meles*), kuny lesnej (*Martes martes*), kuny skalnej (*Martes foina*), ktoré v spoločenstve s jeleňom obyčajným — karpatským (*Cervus elaphus*), srncom hôrnym (*Capreolus capreolus*) a svinou divou (*Sus csrofa*) sú ukážkou typických autochtonných spoločenstiev, ktoré sa tu ešte zachovali.

Zivočíšna zložka prírodných hodnôt okresu Svidník výrazne umocňuje ich význam a hlavne potrebu ich komplexnej ochrany, ktorá je vecou každého jedného z nás.

Chránené územia

Územie okresu Svidník zaberá veľkú časť Ondavskej a menšiu časť Laboreckej vrchoviny. Obe sú súčasťou oblasti Nízke Beskydy. Na rozdiel od väčšiny pohorí slovenských Karpát Nízke Beskydy patria už do provincie Východné Karpaty a tvoria tak most medzi Západnými a Východnými Karpatami.

Je to územie rozľahlých a tichých vrchovín. Na ochranu prírody, rázu a krás krajiny pod Duklou bola severná časť okresu, spolu s územím v okrese Humenné, vyhlásená za Chránenú krajinnú oblasť (CHKO) Východné Karpaty.

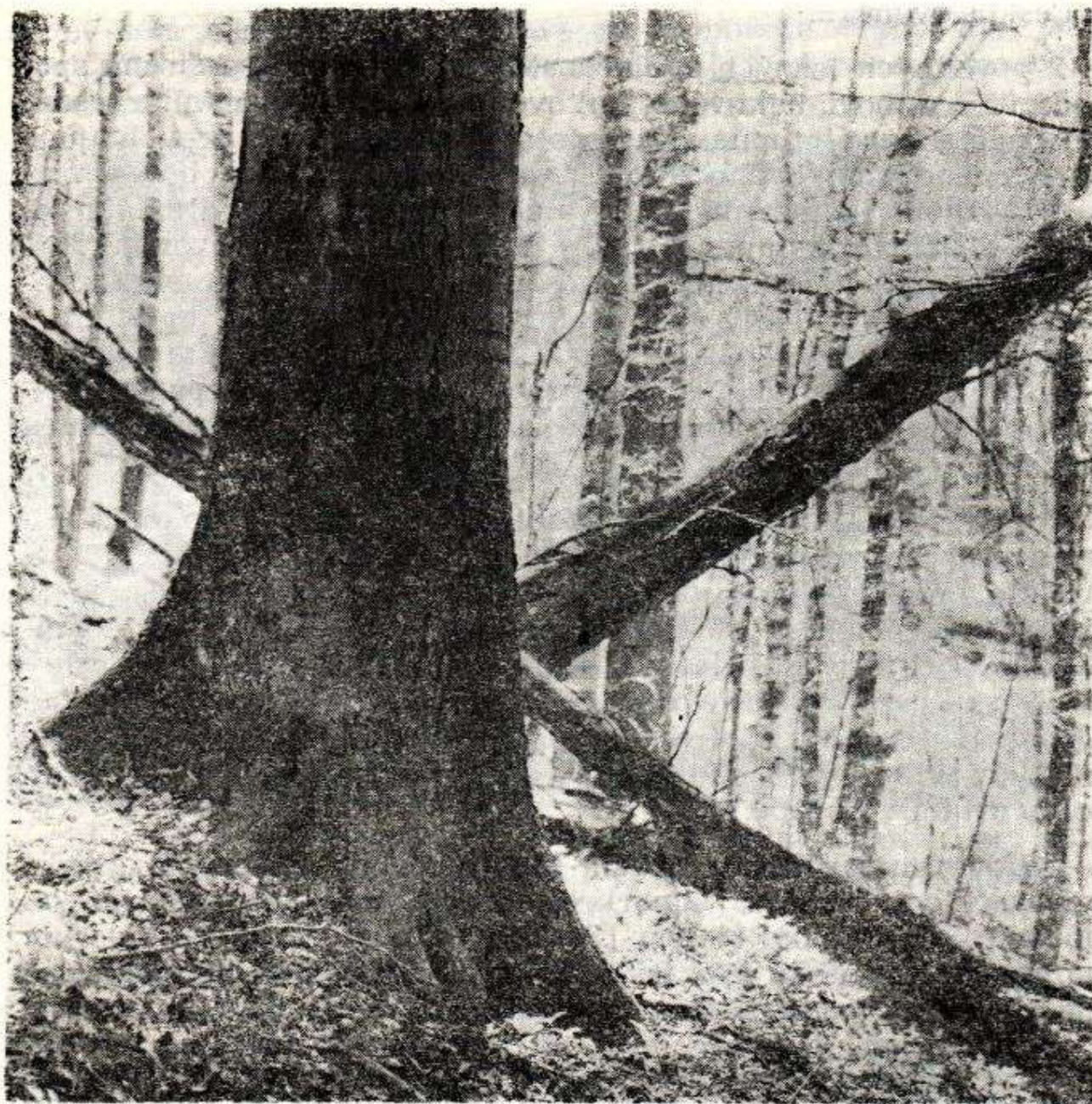
I. Chránená krajinná oblasť Východné Karpaty

Územie bolo vyhlásené za chránené vyhláškou MK SSR číslo 70/1977 Zb. Rozprestiera sa na rozlohe 669,76 km² v okresoch Humenné a Svidník. Na jeho ochranu bolo zriadené ochranné pásmo o rozlohe 309,14 km². V okrese Svidník leží len malá časť územia — 59,77 km², lemovaná ochranným pásmom veľkým 77,13 km².

CHKO Východné Karpaty zahŕňa oblasť Poloniny s celkom Bukovské vrchy a časť oblasti Nízke Beskydy s celkami Laborecká vrchovina a Beskydské predhorie. V okrese Svidník je celé chránené územie súčasťou Laboreckej vrchoviny. Pri opise prírodných pomerov CHKO sa obmedzíme len na jej menšiu západnú časť, ležiacu vo svidníckom okrese.

Geologickú stavbu územia tvorí vonkajší flyš dukelskej jednotky. Flyš predstavujú vrstvy sedimentov — pieskovcov a ílovcov — ktoré sa pravidelne (rytmicky) striedajú. Výsledkom rozdielného zvetrávania odolnejších pieskovcov a mäkkších drobivých ílovcov (bridlíc) je členitý vrchovinový reliéf. Chrbty sa viažu na súvrstvia s prevahou pieskovcov, povrchové depresie, napr. kotliny a erózne brázdy, vznikli eróznodenudačnou činnosťou v málo odolných súvrstviach s prevahou ílovcov. Aj keď lesnaté chrbty vrchoviny sú nevýrazné, doliny sú dlhé a hlboké. Najvyšším vrchom v okrese je Nastavok (752 m). Leží v ochrannom pásme CHKO na štátnej hranici. Nachádza sa tu i najnižší prechod cez oblúk Karpát, známy Dulkiansky priesmyk (502 m). Oblasť sa vyznačuje intenzívnou výmoloovou eróziou a častými zosuvmi pôdy. Pretože ílovcové zvetraliny len veľmi ťažko prepúšťajú zráž-

kovú vodu pod povrch, dochádza k jej veľkému povrchovému odtoku. Prejavuje sa to v hustej sieti vodných tokov a nimi vyhlbených dolín. Z väčších riečok povodia Ondavy v lesoch CHKO pramenia Lodomírka a Chotčianka so svojimi početnými prítokmi.

Zvláštna forma buka s borkou zo ŠPR Dranec.

Snímka: V. Klescht

Pred osídlením človekom celé územie pokrývali prírodné listnaté a zmiešané lesy. Alúviá riečok a potokov so sprievodnými bažinatými jelšinami, vrbovými krovinami a jelšinami údolných polôh boli postupne vyrúbané a premenené na kultúrnu krajinu.

Zachovali sa len vo zvyškoch ako brehové porasty pozdĺž potokov. Odlesnené boli aj dubovohrabové lesy na teplejších stránach a čiastočne aj kvetnaté bučiny a lipové bučiny v podhorí. Nahradili ich poľa, lúky a pasienky. Dnes je to pekná, útulná a tichá krajina. Stále patrí medzi najlesnatejšie osídlené územia v Československu.

Z pôvodných lesných spoločenstiev sú v oblasti rozšírené spoločenstvá dubovo-bukového, bukového a jedľovo-bukového lesného vegetačného stupňa. Najpočetnejšie a výrazne prevládajúce sú fytoocenózy bukového stupňa. Najkrajšie lesy sa zachovali v okolí Nižného Komárnika. Hlavnou porastotvornou drevinou je buk. Významné zastúpenie v porastoch má aj jedľa, javor horský, javor mliečny a brest horský. Charakteristickými bylinami spoločenstiev bučín sú: zubačka cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), lipkavec marinkový (*Galium odoratum*), papraď samčia (*Dryopteris filix-mas*), srnovník purpurový (*Prenanthes purpurea*), ostrica chlpatá (*Carex pilosa*) a tráva kostrava horská (*Festuca drymeja*).

Vo vyšších nadmorských výškach a v inverzných polohách sa vyskytujú jedľové bučiny s bujnými trsmi papradky samičej (*Atthyrium filix-femina*) a paprade samčej. Okolo pramenísk a na mokrinách pri potokoch tu bola zistená i vzácna ostrica hrebienkatá (*Carex strigosa*). Je to substlantský druh, ktorý je v Československu rozšírený ešte v južnej časti Malých Karpát, na južnej Morave a vo Vihorlate. Náleziská na východ. Slovensku (Nízke Beskydy, Vihorlat) a v Rumunsku sú najvýchodnejšími lokalitami tohto druhu v Európe.

Jedľové bučiny často susedia s ostrovčekmi bukových javorín s mesačnicou trvácou (*Lunaria rediviva*) alebo na podmáčaných pôdach s devätsilom bielym (*Petasites albus*). Jaseňové javoriny na kamenitej suti sú ešte vzácnejšie. V čase, keď v nich zakvitne mesačnica trváca, celý les rozvoníava.

Iba na najteplejších svahoch v ochrannom pásme CHKO, napr. medzi obcami Hunkovce a Krajná Poľana alebo pri Nižnej Vladiči, sú rozšírené aj dubové bučiny. Ich bylinný porast má trávovitý vzhľad, pretože dominantné zastúpenie má ostrica chlpatá alebo kostrava horská.

V presvetlených častiach porastov a na pasienkoch je veľmi rozšírená breza. Je neodmysliteľnou dekoráciou panorámy bojísk Karpatsko-dukelskej operácie. Významný je i výskyt údajne naj-

vzácnnejšej a najcennejšej variety brezy v Európe, tzv. svalcovej (karélskej). Pozná sa podľa pravidelných zhrubnutí (prstencov) na kmeňoch a konároch stromov.

Vplyv Východných Karpát sa na zložení rastlinstva v západnej časti CHKO významne neprejavil. Väčšina východokarpatských druhov sem nezasahuje. Zriedkavé sú aj horské druhy, ako je kamzičník rakúsky (*Doronicum austriacum*), kýchavica Lobelova (*Veratrum lobelianum*) a iné.

Z nelesných spoločenstiev sú najrozšírenejšie psicové lúky a pasienky. Ostrovčekovite sa v území vyskytujú slatiny s hojným kruštíkom močiarnym (*Epipactis palustris*).

Zo zoologického hľadiska je územie CHKO v časti Svidníckeho okresu veľmi málo preskúmané. Prírodné lesné i nelesné spoločenstvá sú však významnými biotopmi všetkých skupín živočíchov. Práve druhové bohatstvo, jeho štruktúra a vzájomné interakcie udržiavajú stabilitu (homeostázu) ekosystémov. Je preto potešiteľné, že v území i pri dnešnom stupni antropických vplyvov žijú aj také vzácne živočíchy, ako sú: medveď hnedý (*Ursus arctos*), vlk obyčajný (*Canis lupus*), rys ostrovid (*Lynx lynx*) a vydra riečna (*Lutra lutra*). Z Poľska v minulých rokoch sporadicky prenikli k nám i zubor hôrny (*Bison bonasus*) a los moľkrajový (*Alces alces*).

Zo vzácnějších druhov vtákov v lesoch hniezdia napr. sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), krkavec čierny (*Corvus corax*), tesár čierny (*Dryocopus martius*) a bocian čierny (*Ciconia nigra*). V jedľových bučinách bol pozorovaný i Ľubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), relikť poľadovej doby. Zo zriedkavejších hniezdičov otvorenej krajiny možno spomenúť strakoša veľkého (*Lanius excubitor*), chrapkáča poľného (*Crex crex*) a dudka obyčajného (*Upupa epops*).

Hlavnými socioekonomickými aktivitami v území, vyplývajúcimi z potenciálu krajiny, sú lesné hospodárstvo a poľnohospodárstvo. Prevážna väčšina lesov patrí do kategórie lesov hospodárskych. Časť z nich je poznamenaná koristníckym spôsobom hospodárenia v minulosti, keď celé svahy boli vyrúbané, ale starostlivosť o následné porasty bola ponechaná prírode. Holiny zarástli drevinami, ktoré majú ľahké lietavé semená, napr. brezou, osikou a jelšou. V súčasnosti sa uskutočňuje ich premena na lesy produktívne.

Mláďatá bociana čierneho (Ciconia nigra).

Snímka: Dr. Voskár

Časť lesov Duklianskeho priesmyku plní funkciu rekreačnú (lesný park). Sú tu vybudované chodníky, odpočívadlá, ohniská, ktoré umožňujú návštevníkom tohto pamätného miesta oslobodzovacích bojov spomínať na historické udalosti v príjemnom prostredí.

Veľký vedecký a ochranársky význam majú zmiešané lesy Výskumného objektu Komárnik. V zachovalom komplexe lesov (668,80 ha) s významným podielom jedle a štruktúrou pralesovitého vzhľadu lesnícky výskum už vyše 30 rokov študuje rast, vývoj a produkciu týchto lesných porastov.

Uplatňuje sa tu výberný spôsob hospodárenia pri zachovaní výškovej a hrúbkovej diferenciácie porastov, vysokej a vyrovnej produkcie a prirodzenej obnovy. Tento spôsob hospodárenia vyhovuje najmä jedli, našej významnej, ale v posledných rokoch odumierajúcej a ustupujúcej drevine.

Poľnohospodárske podniky sú špecializované najmä na chov hovädzieho dobytku a oviec. Pri zabezpečovaní krmovínovej základne pre živočíšnu výrobu podniku využívajú najmä rozsiahle tarvalé trávne porasty. Farmy sú vybudované prevážne v ochrannom pásme CHKO. Vzhľad krajiny a čistota vodných tokov závisí vo veľkej miere od spolupráce všetkých organizácií pri výstavbe, pozemkových úpravách a zúrodňovaní pôdneho fondu, ale aj od prístupu jednotlivých pracovníkov poľnohospodárskych podnikov.

Vo vlastnom území leží 5 obcí: Sú to: Krajná Porúbka, Krajná Bystrá, Vyšný a Nižný Komárnik a Príkra. Napriek ničivým vojnám sa v niektorých zachovali pekné zvyšky ľudovej architektúry, z ktorých vynikajú najmä drevené kostolíky východného obradu (Miroľa, Bodružal, Príkra, Nižný Komárnik, Vyšný Komárnik).

Súčasťou CHKO Východné Karpaty sú i bojiská Karpatsko-dukelskej operácie s Pamätníkom československej armády na Dukle a Vojenským prírodným múzeom.

Podmienky ochrany tohto chráneného územia sú určené Úpravou MK SSR č. 70/1977 Zb. a Návštevným poriadkom CHKO Východné Karpaty.

Štátna prírodná rezervácia Dranec

ŠPR Dranec bola vyhlásená v roku 1930, patrí teda medzi najstaršie chránené územia na Slovensku. Pretože vznikla ešte pred platnosťou zákona SNR č. 1/1955 Zb. SNR o štátnej ochrane prírody, bola jej ochrana spresnená úpravou MK SSR č. 1564/1983-32 z 31. 3. 1983. Rozloha rezervácie je 34,22 ha.

Rozprestiera sa na západnej a juhozápadnej strane vrchu Dranec v k. ú. Nižný Komárnik, neďaleko štátnej cesty na Duklu. Nadmorská výška chráneného územia je 360—590 m. Povrch rezervácie je mierne zvlnený, svahy majú sklon 12—30°. Zvetraním flyšových hornín, pieskovcov a ílovcov, vznikla hnedá lesná pôda, na väčšine územia značne štrkovitá až kamenitá.

Uhynutý rys v lesoch nad Vyšnou Písanou.

Snímka: V. Klescht

Dranec je lesnou prírodnou rezerváciou. Predmetom ochrany sú pôvodné lesné spoločenstvá bučín, lipových javorín, jaseňových javorín a jedľových bučín. Hlavnou porastotvornou drevinou je buk. Dendrologickou zvláštnosťou rezervácie sú morfológické formy (mutanty) buka s priečne vlnkovaným povrchom kmeňa alebo hrubou kamennou dubovou borkou. V chrbtovej čas-

tí sa hojne vyskytuje jedľa. Významné zastúpenie v porastoch majú aj javor horský, javor mliečny, jaseň štíhly a hrab. Vtrúsene sa vyskytuje breza, brest horský, čerešňa vtáčia a iné dreviny.

V časti rezervácie od potoka Lodomírka sú rozšírené spoločenstvá typických bučín s bylinnou synúziou, v ktorej sa uplatňujú bučínové druhy, ako lipkavec marinkový (*Galium odoratum*), kyslička obyčajná (*Oxalis acetosella*), ostrica chlpatá (*Carex pilosa*), zubačka cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), zubačka žľaznatá (*Dentaria glandulosa*) a iné. Na podobnom stanovišti je rozšírené i spoločenstvo bučiny s kostravou horskou (*Festuca drymeja*). Častým sprievodným druhom spoločenstiev je ostružina srsnatá (*Rubus hirtus*).

Na štrkových a kamenitých pôdach je vyvinutá lipová javorina. Prevládajúcou drevinou v poraste je buk, avšak značné zastúpenie majú aj lipa, javory a jaseň. Z bylín sú v dominancii nitrofilné druhy, ako napríklad bažanka trváca (*Mercurialis perennis*), zádušník chlatý (*Glechoma hirsuta*), huchavkovec žltý (*Galeobdolon luteum*) a z jarných geofytov chochlačka plná (*Corydalis solida*) i chochlačka dutá (*Corydalis cava*). Prevládajúcim spoločenstvom na kamenitých pôdach je však bučina s prevahou papradí, najmä paprade samčej (*Dryopteris filix-mas*) a papradky samičej (*Athyrium filix-femina*). Zaberá až polovicu povrchu celej rezervácie.

V najvyšších polohách, v chrbtovej časti, je rozšírená jaseňová javorina s mesačnicou trvácou (*Lunaria rediviva*) a jedľová bučina s bylinným porastom papradí a hojným výskytom nitrofilných druhov, najmä bažanky trvácej. Porasty vo vrcholovej časti s jedľou sú značne medzerovité vplyvom vetrových polomov, námrazy a poškodenia za vojny. V poslednom období tu dochádza k rozsiahlemu odumieraniu starších jedlí.

Z chránených druhov rastlín sa v rezervácii vyskytuje zimozelen menší (*Vinca minor*).

Z poľovnej zveri je v lesoch ŠPR najpočetnejšia jelenia zver. Z vtákov tu hniezdia: myšiak hôrny (*Buteo buteo*), holub hrivnák (*Columba palumbus*), krkavec čierny (*Corvus corax*), veľa druhov spevavcov a druhy, ekologicky viazané na pralesovité porasty, ako napr. ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), bolub plúžik (*Columba oenas*) a muchárik bieločrý (*Ficedula albicollis*). Faunistický výskum rezervácie iste ešte zvýrazní hodnotu tohto chráneného územia.

Vstup do ŠPR Dranec je verejnosti zakázaný. Výskum a prieskum v ŠPR povoľuje len Ministerstvo kultúry SSR.

Štátna prírodná rezervácia Komárnická jedlina

ŠPR Komárnická jedlina bola vyhlásená Úpravou MK SSR č. 59/1984-32 o rozlohe 74,70 ha. Patrí medzi najmladšie, ale najkrajšie pralesovité rezervácie na Slovensku.

Nachádza sa východne od obce Nižný Komárnik, neďaleko štátnej hranice s PNR, v juhovýchodnej časti Výskumného objektu „Komárnik“.

Povrch chráneného územia tvorí výrazný chrbát v smere západ—východ. Jeho južné svahy (dolina Šovárňa) majú členitý reliéf s viacerými vlhkými dolinkami. Severné svahy (dolina Komárnica) majú prevážne mierny sklon s nevýrazným členením, iba v severovýchodnej časti je sklon strmý. Nadmorská výška územia je 420—555 m.

Z flyšových hornín vznikli hnedé lesné pôdy, na veľkej časti územia oglejené. Oglejenie zapríčiňuje časté zamokrenie povrchu pôdy. Rezerváciu obtekajú potoky Šovárňa a Komárnica, ktoré sú spoločným prítokom riečky Ladomírky.

Chránené územie tvoria pralesovité spoločenstvá jedľových bučín, typických bučín, bukových javorín a jaseňových javorín. V zastúpení drevín prevláda jedľa. Porasty rezervácie patria medzi naše najproduktívnejšie. Zásoby drevnej hmoty dosahujú až 1000 m³ . ha⁻¹.

Úpätie južných svahov pokrýva typická bučina s kostravou horskou (*Festuca drymeja*) a ostricou chlpatou (*Carex pilosa*) v bylinnej vrstve. V strednej časti svahu, na severnej strane i na úpätí, je rozšírená jedľová bučina. V bylinnom podrade sú časté polotienne až tienne druhy rastlín, náročné na pôdnu vlhkosť. Sú to napr.: lipkavec marinkový (*Galium odoratum*), hluchavkovec žltý (*Galeobdolon luteum*), zubačka cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), kopytník európsky (*Asarum europaeum*), srnovník purpurový (*Prenanthes purpurea*), kokorík praslenatý (*Polygonatum verticillatum*), ostružina srsnatá (*Rubus hirtus*), papraď samčia (*Dryopteris filix-mas*), papradka samičia (*Athyrium filix-femina*) a staršek hájny (*Senecio nemorensis*).

Celú vrcholovú časť pokrýva buková javorina. Porast tvoria skupiny mohutných brestov horských (*Ulmus glabra*), jedľa, buk a javor horský. Niektoré bresty dosahujú vo výške 1,3 m priemer (hrúbku) až 140 cm. Taký les sa už dnes vidí málokde v Európe.

Pozdĺž potoka Komárniča a na báze svahov nad potokom je rozšírené spoločenstvo podmäčanej bukovej javoriny s dominanciou devätsila bieleho (*Petasites albus*) a papradí. V bažinách potoka je pozoruhodný výskyt vzácnnej ostrice hrebienkatej (*Carex strigosa*).

Len v západnej časti chrbta na kamenitej pôde sa vyskytuje jaseňová javorina s hojnou mesačnicou trvácou (*Lunaria rediviva*), bažankou trvácou (*Mercurialis perennis*) a inými nitrofilnými druhmi.

Zo známejších živočíchov je v rezervácii pomerne rojný jeleň obyčajný (*Cervus elaphus*), zriedkavejší srnec hôrny (*Capreolus capreolus*), sviňa divá (*Sus scrofa*), kuna lesná (*Martes martes*), ojedinele sa tu zdržiava vlk obyčajný (*Canis lupus*), rys ostrovid (*Lynx lynx*) a medveď hnedý (*Ursus arctos*). Z vtákov tu hniezdia druhy starých zmiešaných porastov. Medzi najvzácnejšie patrí dubník trojprstý (*Picoides tridactylus*). V okolitých lesoch zniesdi aj bocian čierny (*Ciconia nigra*).

ŠPR Komárnická jedlina predstavuj vzácny zvyšok pôvodných jedľových bučín Nízkyh Beskýd s mimoriadne cenným genofondom hospodársky významných drevín, ako sú najmä jedľa biela, brest horský, javor horský a jaseň štíhly. V chránenom území sú založené trvalé výskumné plochy, na ktorých sa pravidelne sleduje a vyhodnocuje vývoj a zmeny štruktúry porastov, dynamika rastu drevín a iné charakteristiky. Plní dôležitú úlohu inštruktážno-školiaceho objektu pre poslucháčov lesníckych škôl, účastníkov vedeckých konferencií a pod.

Vstup verejnosti do ŠPR Komárnická jedlina je zakázaný. Výskum a prieskum povoľuje len Ministerstvo kultúry SSR.

Státna prírodná rezervácia Miroľská slatina

Bola vyhlásená Úpravou MK SSR č. 5885/1980-32 na ochranu vzácných slatinských spoločenstiev s výskytom zriedkavých a ohrozených druhov rastlín a živočíchov.

Slatina sa nachádza nad obcou Miroľa v závere peknej doliny Mlynského potoka. Chránené územie predstavuje pozemok trojuholníkového tvaru o rozlohe 0,9676 ha. Je prístupné tvrdou poľnou cestou, ktorá tvorí západnú hranicu rezervácie.

Slatina, pre ktorú bola rezervácia vyhlásená, zaberá hornú časť pozemku medzi jestvujúcou tvrdou a zrušenou vozovou poľnou cestou. Predstavuje pravdepodobne druhotné spoločenstvo, ktoré vzniklo po odlesnení jaseňovo-jelšových lesov. Na vrstve slatinnej rašeliny sa vyvinuli ostrícovo-machové spoločenstvá. V tomto aspekte je nápadné kvitnutie páperníka širokolistého (*Eriophorum latifolium*), Kruštíka močiarného (*Epipactis palustris*) a prstovníka májového (*Dactylorhiza majalis*). Inak porast tvoria len fyziognomicky nenápadné druhy ostríc, prasličiek a iných bylín. Machové spoločenstvá sú v prízemnej vrstve rozšírené v podobe súvislej pokrývky. Zo vzácnejších a ohozených druhov rastú v slatine napr.: vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata*), čistec močiarny (*Stachys palustris*), ľubovník štvorkrídly (*Hypericum tetrapterum*), kruštík močiarny a iné.

Za starou poľnou cestou, ktorá prechádza územím súčasnej rezervácie, sú rozšírené teplomilné spoločenstvá s kostravou červenou (*Festuca rubra*), ľubovníkom bodkovaným (*Hypericum perforatum*), ďatelinou horskou (*Trifolium montanum*), šalviou praslenatou (*Salvia verticillata*), repíkom lekárskeým (*Agrimonia eupatoria*) atď.

Medzi slatinou a týmito spoločenstvami je terénna zníženina, v ktorej sú vyvinuté eutrofné lúčne spoločenstvá so záružlím močiarnym (*Caltha palustris*), kuklíkom potočným (*Geum rivale*), túžobníkom brestovým (*Filipendula ulmaria*) a inými vlhkomilnými druhmi.

Z chránených a vzácnejších druhov živočíchov boli v ŠPR Mirošská slatina zaznamenané napr.: vidlochvost feniklový (*Papilio machaon*), prhlaviar červenkastý (*Saxicola rubetra*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), dudok obyčajný (*Upupa epops*). Väčšina vtákov tu nehniedzdi, ale loví potravu. Rezervácia má veľký význam pre život početných druhov bezstavovcov, najmä hmyzu.

Vstup verejnosti do ŠPR je zakázaný. Výskum a prieskum povoľuje len Ministerstvo kultúry SSR.

RNDr. Viliam Klescht,

Správa CHKO Východné Karpaty
a Vihorlat, Humenné

Ludová architektúra

Jednou z dôležitých zložiek nášho kultúrneho dedičstva je ľudová architektúra. Už v minulosti budila záujem vedcov, umelcov, múzejníkov a rôznych iných kultúrnych pracovníkov či záujemcov o ľudovú tvorivosť. Aj v súčasnosti si vysoko vážime najmä technické a výtvarné kvality týchto ľudových výtvorov, no v neposlednej miere taktiež ich mnohotvárnosť, skromnosť, účelnosť, racionálnosť, efektívnosť, harmonický vzťah k prírode a okolitému prostrediu. Ľudové stavebné pamiatky poskytujú významný doklad o sociálno-ekonomickom postavení ľudu v minulosti, o jeho spôsobe života a celkovej vedomostnej či kultúrnej úrovni. Napokon sledovanie vývoja ľudov. staviteľstva v poslednom období prináša cenné doklady aj v oblasti poznávania tých obrovských zmien, ku ktorým došlo v našej krajine v období výstavby socializmu.

Okres Svidník, a vôbec východoslovenský región, patril v minulosti k najzaostalejším oblastiam našej vlasti. Preto sa tu zachovalo pomerne väčšie množstvo pamiatok ľudovej kultúry, než v iných krajoch ČSSR. Pravda, treba podotknúť, že aj tieto posledné svedectvá o živote minulých generácií v krátkej dobe zmiznú do nenávratná. Je však potešujúce, že najvzácnejšie a najtypickejšie reprezentatky ľudovej architektúry náš socialistický štát chráni v pôvodnom prostredí, respektíve v špeciálnych múzeách v prírode (skanzenoch). Jeden z takýchto skanzenov sa už od roku 1975 buduje aj pri Múzeu ukrajinskej kultúry vo Svidníku, kde bude sústredených spolu okolo 45 objektov ľudovej architektúry z celej ukrajinskej etnickej oblasti a skomponovaných do 13—14 tradičných hospodársko-obytných komplexov (tohto času v areáli skanzenu je už 7 roľníckych a jedna roľnícko-mlynárska usadlosť, vodná píla, drevená cerkva a montujú sa ďalšie objekty).

Pre uvedenú oblasť v minulosti boli charakteristické drevené stavby. Iba zriedka sa v našich dedinách vyskytujú kamenné alebo hlinené (vaľkové) domy. Z hľadiska typológie ľudovej architektúry územie nášho okresu je súčasťou širšej oblasti karpatských zrubových stavieb. Podobné prírodné podmienky, charakter zamestnania obyvateľstva, ekonomické a kultúrne styky — to sú hlavné príčiny vyskytujúcich sa určitých spoločných čŕt v ľudovom staviteľstve národov žijúcich v Karpatoch. No aj napriek tomu v ľudovom staviteľstve a vôbec v ľudovej kultúre tohto

obyvateľstva sa vyskytujú aj mnohé etnické a regionálne zvláštnosti.

V prevážnej väčšine prípadov boli to však dlhé zrubové domy so štítovou orientáciou k ceste, omietnuté hlinou a obielené, pod slamenou valkovou (štvorspádovou), zriedka sedlovou (dvojspádovou) strechou. Obytná časť spravidla pozostávala z troch miestností: „chyža“ (izba) — „siny“ (pitvor) — komora. Komora najčastejšie sa nachádzala pozdĺž izby a mala taktiež malé okienko v štítovej stene (lemkovský variant domu). V južnejšie položených lokalitách na slovensko-ukrajinskom etnickom rozhraní sa vyskytujú trojdielne domy s komorou radenou za pitvorom po pozdĺžnej osi stavby.

Typický lemkovský zrubový dom zapísaný v štátnom zozname pamiatok v obci Cernina.

Snímka: M. Sopoliga

Obyčajne pod jednou strechou s obydľím boli umiestnené aj hlavné hospodárske priestory (chliev, stodola). V závislosti od sociálno-ekonomickej situácie k tejto stavbe sa pridružovali aj menšie samostatne stojace vo dvore stavbičky (sypanec, chlievy, šopy a pod.).

Dvory boli zväčša otvorené s jednoduchým pleteným z prútia (zriedkavo kamenným) plotom okolo domovej záhradky.

Interiérové vybavenie bolo veľmi jednoduché. Okrem masívnej hlinenej, alebo murovanej z lomového kameňa pece, ktorá zaberala $1/5 - 1/4$ plochy obytnej izby, nachádzame tu rôzne drevené kusy nábytku. Sú to najmä predmety slúžiace pre odpočink a pohodlie človeka (lavica, stôl, posteľ, kolíska), predmety na uloženie a úschovu rôznych vecí (truhla, polica, lyžičník, solnička), dekoratívne predmety (maľované tanieri, džbány, hrnčeky, obrazy) a rôzne kuchynské a hospodárske náčinie nevyhnutné v domácnosti.

Ojedinelé pamiatky takejto ľudovej architektúry sa ešte dodnes zachovali v týchto lokalitách: Vyšný Mirošov, Hutka, Belejovce, Cernina, Okrúhle, Soboš, Ladomírova, Krajne Čierne, Staškovce, Suchá, Vislava, Varechovce, Vyšná Olšava atď..

Vrcholom architektonickej tvorby našich predkov sú drevené kostolíky (cerkvy), ktoré svojim technickým a umeleckým stvárnením a kultúrno-spoločenským významom patria medzi klenoty ľudovej architektúry svetového významu. Ide o kultové stavby východného (pravoslávneho alebo grecko-katolíckeho) obradu, čo je podmienené etnickou príslušnosťou ich tvorcov, respektíve užívateľov. Tieto pamiatky sa vyskytujú v obciach s ukrajinským obyvateľstvom. Sú charakteristické nielen svojim dispozičným, konštrukčným a umeleckým stvárnením, ale aj obsahovo-ideovým a funkčným zameraním.

Drevené cerkvy sú v prevážnej väčšine umiestnené na návršiach dedín, alebo na ich okrajoch a spravidla vždycky tvoria dominantu sídla. Väčšina z nich je dobre izolovaná od ostatných budov z bezpečnostných dôvodov v prípade ohňa. Pri cerkvách sa nachádza obyčajne aj cintorín. Areál je obklopený dreveným zrubovým (zriedkavo kamenným) plotom so šindľovou strieškou. V niektorých prípadoch túto architektonickú kompozíciu dopĺňa samostatne stojaca zvonica.

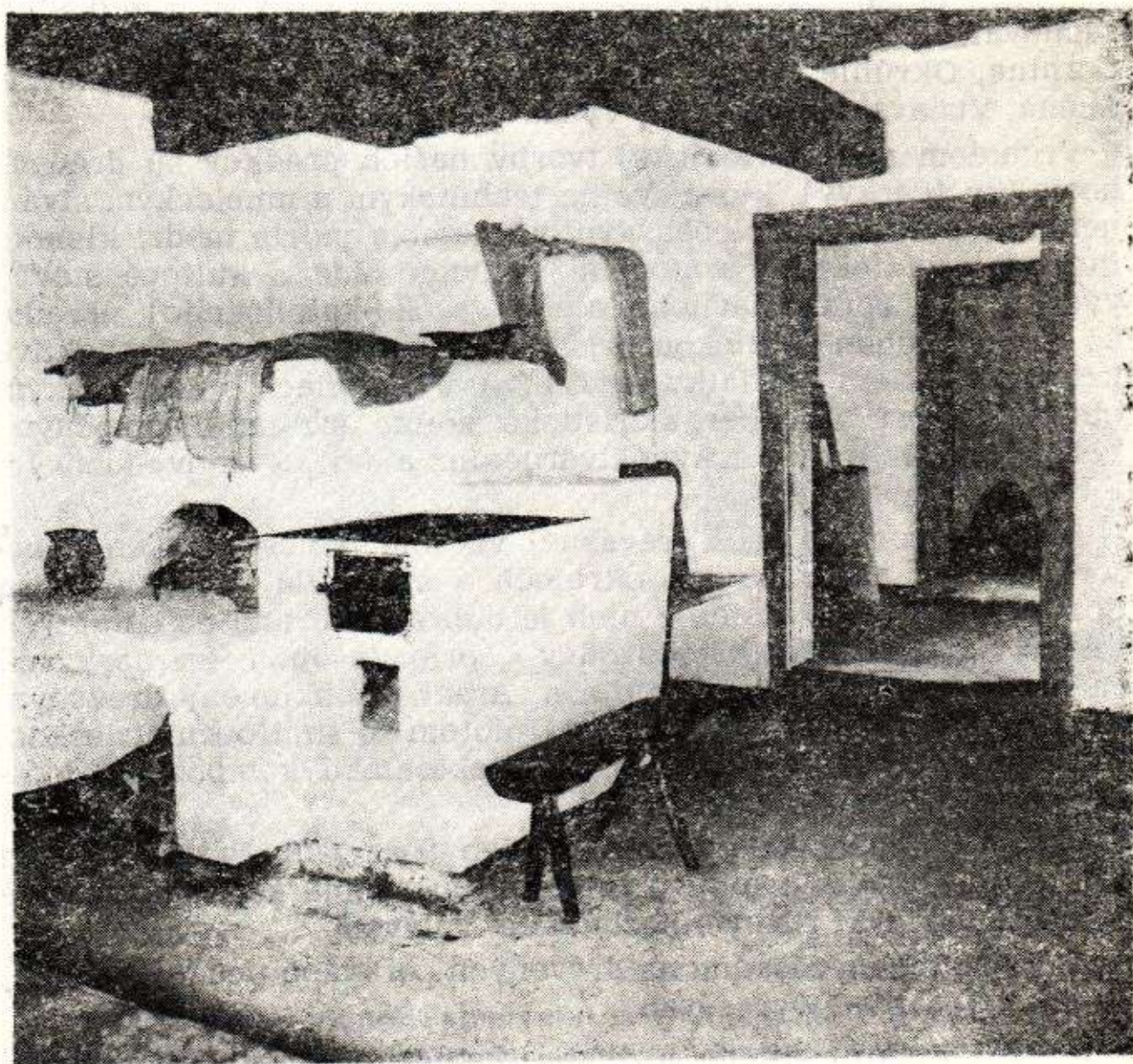
Zrubová konštrukcia týchto stavieb (bez jediného klinca) sa vyznačuje dômyselnosťou a originalitou a bola schopná po celé stáročia odolávať rôznym nežiadúcim vplyvom.

Ako krytina sa zásadne na drevených cerkvách používal šindel, často dekoratívne vyrezávaný.

Kov sa uplatňoval len v dekoratívnych a funkčných elementoch (kríže, závery na dverách, mreže, kovanie okien a dvier atď.).

Výtvarným a funkčným jadrom chrámu je ikonostas. Interiéry okrem ikonostasu sú zdobené závesnými ikonami a nástennými maľbami a ako celok predstavujú akési minigalérie ľudového výtvarného umenia. Mnohé z ikon už neraz dôstojne reprezentovali našu vlasť na svetových výstavách.

V drevených cerkvách sa najmarkantnejšie odzrkadľilo estetické cítenie nášho ľudu, jeho architektonické umenie a remeselnícka zručnosť. Preto Predsedníctvo SNR uznesením z 27. novembra 1968, č. 234 vyhlásilo tieto pamiatky v rámci súboru 27 východoslovenských drevených kostolíkov za národnú kultúrnu pamiatku.

Skanzén Múzea ukrajinskej kultúry. Ohnisko v zrubovom dome z obce Topoľka, okr. Humenné.

Snímka: archív

DREVENÉ KOSTOLÍKY — NÁRODNÉ KULTÚRNE PAMIATKY

Bedružal

Drevený trojdielny kostolík (cerkva) sv. Nikolaja, východného obradu, postavený v roku 1658. Trojdielnosť zrubovej stavby je navonok zdôraznená trojicou smerom na západ sa zväščujúcich a zvyšujúcich veží so šindľovou krytinou.

Pamiatka sa nachádza na miernom návrší na južnom okraji dediny, pri ceste. Areál chrámu je oddelený od ostatného okolia nízkou zrubovou ohradou s jednospádovou šindľovou strieškou.

Na severnej strane vo vnútri hlavnej lode sa zachovali fragmenty nástennej barokovej maľby z polovice 18. storočia znázorňujúce Strašný súd a Golgotu (Kalváriu — vrch pri Jeruzaleme), kde bol podľa kresťanskej viery ukrižovaný Kristus). Ikonostas pochádza z konca 18. storočia. Obraz Exxe homo (spodobnenie tŕním korunovaného Krista) na bočnom oltári je z roku 1706. Na protiláhlej strane sa nachádza obraz Krista z konca 18. storočia. Interiér dopĺňa barokový sviečnik z konca 18. storočia a prenosný kríž s dvojstrannou maľbou. Na veži je zvon z roku 1759.

Dobroslava

Drevená zrubová cerkva sv. Bohorodičky východného rítu, postavená v roku 1705. V roku 1932 boli k nej pristavené dve bočné kaplnky, následkom čoho sa zmenil aj pôvodný trojdielny pôdorys stavby. Krytina je šindľová. Pamiatka je situovaná na južnom svahu obce.

Zrub z obidvoch strán má vertikálne doštené šalovanie. Dominantou interiéru je ikonostas z 18. storočia, ktorý sa zachoval v reštaurovanej podobe. Je komponovaný v zmysle ikonografických zásad (zobrazenie s námetmi Nového zákona, postavy apoštolov, prorokov a iných svätcov). Na drevenom prestole hlavného oltára sa nachádza sv. Trojica z polovice 18. storočia. Do začiatku 18. storočia zadelujeme Ecce homo na malom bočnom oltári. Okrem toho súčasťou interiéru je vzácny obraz Bohorodičky z 18. storočia, ikona sv. Paraskievy s epizodickými zobrazeniami jej životnej cesty („žytija“) z II. polovice 17. storočia, obraz Krista z 18. storočia. Interiér dopĺňa maľovaná truhla z 18. storočia,

maľovaná truhla z roku 1806, štyri sviečníky z 19. storočia, dva maľované dvojramenné sviečníky z konca 18. storočia. Na veži sa nachádza zvon z roku 1790.

Hunkovce

Trojdielna zrubová cerkva z konca 18. storočia, východného obradu. Zvonku stavba má vertikálne doštené šalovania. Krytina šindľová. Veže sú ukončené zaujímavými dekoratívne tepanými krížmi. Pamiatka sa nachádza na miernom svahu v centre obce pri hlavnej ceste smerom na Duklu (vľavo).

Pôvodný interiér chýba. Objekt už nie je funkčný.

Korejovce.

Zrubová trojdielna cerkva sv. Bohorodičky, východného obradu, postavená v roku 1764. Trojitosť pôdorysného členenia stavby zvonku je zvýraznená tromi vežami zvyšujúcimi sa smerom na západ. Na prednej veži sa nachádza vzácny dekoratívne kovaný kríž. Zrub zvonku je chránený došteným šalovaním.

Z pôvodného interiérového vybavenia sa zachovali iba fragmenty. Z ikonostasu je to iba obraz Bohorodičky z II. polovice 18. storočia. Cárske vráta sú bohato zdobené rezbou s rastlinným ornamentom a maľbou s postavami mudrcov. Hlavný a bočný oltár sú z 20. storočia. Na juhozápadnej strane od kostolíka sa nachádza drevená zvonica stĺpcovej konštrukcie, postavená v roku 1949. Dva zvony sú z 18. storočia a jeden z 19. storočia.

Krajné Čierno

Trojdielna zrubová cerkva sv. Vasiľa, postavená v II. polovici 18. storočia, východného rítu. Pamiatka sa nachádza na severnom svahu, približne v centre obce. Areál kostolíka spolu s cintorínom sú oddelené zrubovou ohradou s úzkou dvojspádovou šindľovou strieškou. Brána je zavŕšená šindľovou vežičkou.

Tento architektonický súbor vhodne dopĺňa pamiatkovo chránený tradičný hospodársko-obytňý komplex so slamenou krytinou, ako aj iné (žiaľ schátralé) ľudové stavby.

Interiérová výzdoba kostolíka baroková, z 18. storočia. Povala pôvodne bola dekorovaná maľbou (červenými solárnymi kruhmi). Hlavná loď do svätyne je oddelená ikonostasom. Riešenie ikonostasu je atypické, má iba dvojce vrát. Cárské vráta sa nachádzajú približne v centre a sú zdobené rezbou s ornamentom štylizovaným viničovými strapcami. V dolnej časti ikonostasu sa nachádza päť ikon (pôvodne ich bolo štyri). Ikona „Voznesinňa Chrysta“ novšieho dát. Originálne ikony sú v barokových rámocho. Ostatná plocha ikonostasu riešená podľa ikonografických zásad. Spomedzi ikón s tematikou Nového zákona pozornosť si zasluhuje „Rizdvo“ (Narodenie), na ktorej pastier prinášajúci Kristovi jahňa je zobrazený v typickom miestnom ľudovom kroji. Na drevenom prestole hlavného oltára sa nachádza ikona Snímanie z kríža z konca 17. storočia. Bočný oltár s ikonou Bohorodičky, namaľovanou na dvere sa datuje do 18. storočia. V hlavnej lodi sú aj iné cenné obrazy. Archanjel Michail zo 17. storočia, Sv. Štefan zo začiatku 18. storočia, dve ikony Krista zo 17. storočia, Sv. Nikolaj zo 17. storočia. Všetky sú namaľované na dvere. Je tu však aj ikona Sv. Michaila z 19. storočia na plátne a ikona sv. Agáty na skle. Interiér pamiatky dopĺňa fragment cárskych vrát ikonostasu zo 17. storočia, barokové sviečniky z 18. storočia a drevený kríž s dvojstrannou maľbou z 18. storočia.

Ladomirová

Drevená trojdielna zrub. cerkva Archanjela Michaila, východného obradu, postavená v roku 1742. Nachádza sa na východnom konci dediny. Trojitosť pôdorysného členenia v exteriéri je zvýraznená tromi, smerom na západ sa zväčšujúcimi vežami so šindľovou strechou a dekoratívne tepanými krížmi.

Areál pamiatky spolu s cintorínom je ohradený zrubovým plotom s jednospádovou šindľovou strieškou. Zvonku cerkva má doštené šalovanie.

Ikonostas, ktorý pochádza z polovice 18. storočia, je kompozične riešený v zmysle ikonografických pravidiel. Má troje vráta. V čase vojny jeho južná časť bola poškodená. Najzachovalejšia je dolná časť ikonostasu so štyrmi ikonami. Cárské vráta sú taktiež zničené. Ďalší rad pozostáva z ikón s tematikou viažúcou sa na Nový zákon a Starý zákon. Zachovali sa z nich iba fragmenty.

V centre sa nachádza Tajná večera. Nad ňou je umiestená ikona Krista, po bokoch ktorej sú obrazy apoštolov (no iba zo severnej strany). Podobne aj proroci sa zachovali iba zo severnej strany. Na drevenom prestole v centre oltárnej miestnosti je ikona Pokrova, a na bočnom oltári — na dreve namaľovaná Pieta (obraz Márie s mŕtvym Ježišom v náručí) zo začiatku 18. storočia. Pred ikonostasom sú postavené štyri veľké barokové sviečniky z polovice 18. storočia. Interiér dopĺňujú obrazy sv. Nikolaja a Krista (na dreve) zo začiatku 18. storočia, ktoré sú umiestnené na južnej poškodenej strane ikonostasu.

Miroľa

Zrubová trojdielna cerkva sv. Bohorodičky, východného obradu, postavená v roku 1770. Je situovaná na východnom svahu dediny, blízko hlavnej cesty. Vstupná brána je stĺpcovej konštrukcie s vežovitou šindlovou strieškou. Zvonku zrubová konštrukcia je chránená došteným šalovaním.

Drevený kostolík z roku 1770 v obci Miroľa.

Interiérové vybavenie pôvodné. Ikonostas je riešený presne podľa ikonografických zásad. Štyri dolné ikony (Sv. Nikolaj, Bohorodička, Kristus, Pokrova) sú namaľované na dreve so zlatou podkladovou farbou. Nad nimi sa nachádza rad ikón s tematikou Nového zákona, uprostred ktorého je umiestnená Tajná večera. Sú to rôzne scény zo života poddaných s postavami pastierov a žien v typických miestnych ľudových krojoch.

V interiéri sú taktiež zaujímavé ikony zo 17. storočia, ktoré sa tematicky a kompozične neviažu na predchádzajúce. Na severnej stene sú ikony: Archanjel Machail (v oblečení rímskeho vojaka), Uspiňa (usínanie) Bohorodičky a obraz s postavou svätca v cirkevnom rúchu. Na protiláhlej stene sú ikony: Sv. Michail, Rizdvo (narodenie) Bohorodičky, Bohorodička. Z ďalších je treba spomenúť obrazy: Spas Nerukotvorný, Sv. Paraska, Sv. Trojica. Súčasťou interiérového vybavenia je taktiež cenný barokový kríž z polovice 18. storočia s dvojstrannou maľbou (Sv. Trojica a Ukrižovanie).

Nižný Komárnik

Drevená zrubová trojdielna cerkva východného rítu z roku 1938, postavená podľa projektovej predlohy architekta V. Sičynského — významného bádateľa pamiatok ľudovej architektúry v oblasti východných Karpát. Cerkva svojim vonkajším stvárnením sa odlišuje od ostatných (lemkovských) pamiatok tohto druhu vo svídnickom okrese a má charakteristické črty bojkovskej sakrálnej ľudovej architektúry, ktorá je typická najmä pre Zakarpatskú oblasť USSR.

Vnútorne zariadenie je takisto z roku 1938, i keď v dekoratívnom a konštrukčnom riešení ikonostasu sú bádateľné niektoré črty klasického obdobia.

Potoky

Zrubová trojdielna cerkva východného obradu, postavená v roku 1773. Je umiestnená na východnom svahu asi uprostred obce Ařeál kostolíka bol ohradený nízkym kamenným múrom. Brána bola takisto vymurovaná z kameňa, nad ktorou pôvodne sa nachádzala šindľová strieška. Samostatne stojaca zvonica je novšieho dátá. Zvon je však z roku 1839.

V hlavnej lodi pamiatky sa zachovali fragmenty pôvodnej nástennej maľby. Na severnej strane je vidieť pozostatky kompozície Strašného súdu. Zariadenie interiéru zodpovedá požiadavkám ikonografie. Ikonostas je pôvodný (z roku 1773), čiastočne poškodený pri rekonštrukcii v roku 1957. Súčasťou interiéru sú **tak-** tiež zaujímavé drevené sviečniky a niekoľko starých cirkevných kníh.

Príkra

Drevená zrub. trojdielna cerkva Archanjela Michaila, východného rítu, postavená z roku 1777. Je situovaná na severnom svahu izolovane od obytných a hospodárskych stavísk a tvorí dominantu obce.

Krytina je šindľová. Zrub zvonku má doštené šalovanie. Zo severnej a južnej strany kostolíka sa nachádzajú dva prístrešky (komory) stĺpcovej konštrukcie. Preto v exteriéri tieto miestnosti sú optickým predĺžením hlavnej lode.

Interiér pochádza z obdobia výstavby kostolíka. Ikonostas je skomponovaný zhodne s ikonografickými požiadavkami. V centre ikonostasu sú umiestnené dvojkrídlové cárske vráta, zdobené rezbou a maľbou. Vedľa dverí zo severnej strany sa nachádza ikona sv. Vasiľa a z južnej — sv. Ivana. Za týmito obrazmi sú bočné dvere. V dolnej časti ikonostasu sú štyri hlavné ikony: Sv. Nikolaj, Bohorodička, Kristus žehnajúci a sv. Michail. Nad nimi je rad obrazov so scénami z Nového zákona, uprostred nad cárskymi vrátami sa nachádza Tajná večera. Zaujímavá je scéna „Rizdvo“ (Božie narodenie), kde výtvarník obliekol pastierov do miestnych dedinských krojov. Postavy apoštolov a prorokov v ďalších horných radoch sú stvárnené značne schématicky.

Súčasťou interiéru sú aj ďalšie cenné ikonopisné maľby na dreve: Spas Nerukotvorný zo 17. storočia, Sv. Michail zo 17. storočia (v miestnom ľudovom kroji), Sv. Nikolaj zo začiatku 17. storočia, Kristus Žehnajúci („blahoslovjajučyj“) zo začiatku 17. storočia a iné. Pred ikonostasom sú štyri malé sviečniky z II. polovice 18. storočia. Zvon na veži je z roku 1759.

Šemetkovce

Zrubová trojdielna cerkva Archanjela Michaila, východného rítu, postavená v roku 1752. Pamiatka sa nachádza na miernom svahu nad dedinou. Areál kostolíka je oddelený zrubovou ohradou s malou šindľovou strieškou a tromi bránkami. Súčasťou tejto architektonickej kompozície je aj samostatne stojaca zvonica stĺpcovej konštrukcie a s pyramidálnou šindľovou strieškou.

Stavba je pod šindľovou krytinou a samotné steny zvonku sú chránené došteným šalovaním. Vo vnútri v oltárnej miestnosti boli kedysi vzácne nástenné maľby. Podstatná časť vnútorného vybavenia pochádza z obdobia výstavby kostolíka. Sú tu však aj staršie pamiatky. Ikonostas je z polovice 18. storočia. V roku 1838 ho reštauroval Anton Križanovský. Architektonické a výtvarné riešenie ikonostasu tradičné. Uprostred sa nachádzajú bohato vyrezávané cárske vráta. Vedľa nich v jednom rade sú štyri základné ikony: vľavo — obraz sv. Nikolaja so šiestimi scénami jeho životnej cesty (17. stor.), obraz Bohorodičky, vpravo — obraz Krista a ikona sv. Michail. Nad cárskymi vrátami je umiestnená ikona Tajná večera a vedľa ďalšie ikony podľa presne stanovených pravidiel.

V hlavnej lodi je niekoľko ikón pochádzajúcich pravdepodobne z iného objektu: Bohorodička, Kristus žehnajúci (polovica 18. stor.), Golgota (pripomína gotické vzory zo 16. storočia), Vzkriesenie Lazára (koniec 17. stor.), na protilahlej južnej strane — Bohorodička so 14 prorokmi a dvoma anjelmi (18. stor.), Sv. Michal (koniec 17. stor.), Vzkriesený Lazár (II. polovica 18. stor.). Ďalšie ikony sú na západnej strane.

Iné chránené objekty ľudovej architektúry zapísané v štátnom zozname pamiatok:

Belejovce, č. 9

Majiteľ: H. Hvizdová — tradičná hospodárska usadlosť stredného roľníka z II. polovice 19. storočia. Dom predstavuje typický lemkovský variant karpatského typu domu. Je zrubovej konštrukcie so slamenou strechou. Zrub omietnutý hlinou a obielený. Obytná časť trojdielna („chyža“ — izba, „šiny“ — pítvor, komora).

Pod spoločným krovom sa nachádzajú aj hospodárske priestory („stajňa“ — maštal, „bojisko“ — stodola). Vo dvore sú voľne situované ďalšie hospodárske stavby: sypanec, zrubená rumpalová studňa a šopa.

Cernina, č. 62

Majiteľ: M. Durkot — typický lemkovský zrubový dom stredného roľníka z roku 1929. Obytná časť je trojdielna („chyža“ — izba, „siny“ — sieň, komora). Pod spoločnou slamennou strechou krokvovej konštrukcie sú umiestnené tieto hospodárske priestory: „stajňa“ (maštal), „bojisko“ (stodola). Na otvorenom dvore pred obytnou časťou samostatne stojí sypanec kombinovaný s chlievom. Za sypancom sa nachádza žumpový záchod a vedľa neho neohradené hnojisko. Obytná časť domu je podpivničená.

Krajné Čierne, č. 24

Majiteľ: Š. Žižák — zrubový dom stredného roľníka z roku 1910 reprezentujúci bojkovský variant karpatského typu domu (stavba prevezená z obce Gribov). Dom je trojdielny: („chyža“ — izba, „šiny“ — sieň, komora). Jednotlivé priestory sú usporiadané za sebou po dĺžke stavby. V ostatných domoch v Krajnom Čiernom komora sa radila vedľa izby po šírke stavby. Sieň v dome v súčasnosti už plní funkciu kuchyne. Pod spoločnou slamenou strechou krokvovej konštrukcie sú umiestnené aj hospodárske priestory (chliev a bojisko). K usadlosti patrí voľne situovaný sypanec a malý chliev.

Okrúhle, č. 33

Majiteľ: A. Mikulová — zrubový dom chudobného roľníka typický pre južnú oblasť okresu v slovensko-ukrajinskom etnickom pomedzí. Pôvodne dom postavil Ján Čorba v ukrajinskej obci Beňadikovce, odkiaľ ho celý previezli v roku 1914—15 a znovu postavili v slovenskej obci Okrúhle. Dom je dvojdielny (priklet a izba). Pod spoločnou slamenou strechou krokvovej konštrukcie sú umiestnené aj maštal a stodola. Steny stavby sú ohádzané hlinou a natreté vápnom.

Vyšná Olšava, č. 4

Majiteľ: M. Greško — tradičný zrubový dom chudobného roľníka, postavený v roku 1905. Obytná časť má trojdielne pôdorysné členenie: „chyža“ (predná izba) — „šiny“ (pitvor) — „zadná chyža“ (pôvodne komora). Pod spoločnou slamenou strechou krokvo-bantovej konštrukcie sa nachádzajú chliev a stodola. Obytná časť je podpivničená. Vo dvore sa nachádza samostatný zrubený sypanec.

Miroslav Sopoliga,

MUK Svidník

SVIDNÍCKI OCHRANÁRI

Ochrana prírody a zachovanie dedičstva je jednou z hlavných úloh Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny. V našom okrese tvorí členskú základňu tejto dobrovoľnej organizácie 120 ochranárov, ktorí pracujú v dvoch základných organizáciách a ďalší členovia sú evidovaní pri okresnom výbore SZOPK vo Svidníku. V roku 1986 plánujeme založiť ďalšie dve ZO pri Lesnom závode vo Svidníku a v Stropkove. Okresná organizácia SZOPK úzko spolupracuje so školami, DPaM vo Svidníku a v Stropkove, kde sú zriadené štyri krúžky mladých ochrancov prírody, ďalej s odborom kultúry ONV, Zväzom rybárov a poľovníkov.

Z celkovej plochy okresu 860 km² zaberajú lesy vyše 41 500 hektárov, čo je 48,3 %. V okrese sú zriadené dva lesoparky. Jeden na Dukle pri Pamätníku Čsl. armády s rozlohou 415 ha. Druhý je severozápadne od Svidníka s plochou 415 hektárov. Pozoruhodnosťou sú aj najstaršie chránené stromy ako lípy a duby vo Vladiči, Miroli, Sucheji, Driečnej a v ďalších obciach.

Hlavnú pozornosť venujú členovia SZOPK práve starostlivosti o chránené územia a stromy. Jedná sa predovšetkým o územia a časti prírody s výraznými biologickými a estetickými prvkami alebo objektmi kultúrnych a technických pamiatok typických pre náš región. V tomto smere dosiahli naši ochranári pomerne dobré výsledky. Dosiaľ neboli zistené prípady vážnejšieho narušenia prírody na chránených územiach. Avšak niektoré negatívne zásahy v jednotlivých krajinných celkoch revízie a previerky predsa len odhalili. Zarážajúce sú najmä nevhodné spôsoby zúrodňovania pozemkov s veľkou svahovitosťou, tenkou vrstvou ornice a s veľkou náklonnosťou na zosuvy, taktiež vodné erózie pri obciach Havaj, Krajné Čierne, Soľník, Vladič a v ďalších. Veľkým negatívom je znečisťovanie vodných tokov, výskyt živelných skládok odpadu, skladišť umelých hnojív. Ďalším nepriaznivým javom, s ktorým sa stretávame je živelná ťažba štrkov v korytách riek Ladomírka, Chotčanka a Ondava.

Okresná organizácia SZOPK zvýšenú pozornosť venuje brigádnickej činnosti zameranej na pomoc poľnohospodárskym podnikom pri vykášaní neprístupných plôch, čistení melioračných kanálov, lesných chodníkov a výsadbe drevín. V rokoch 1979 až 1985 sme odpracovali viac ako 3500 brigádnických hodín.

Od roku 1982 pracuje pri OV SZOPK archeologicko-speleologický krúžok pod vedením A. Kaputu. Jeho činnosť je zameraná na archeologický výskum Kašielika pod Svidníkom, v ktorom pravdepodobne bolo sídlo feudálnej rodiny Mičk. Práca krúžku je orientovaná na lokalizáciu stredovekých zaniknutých dedín Rusíne (Orosfak) a Hlinné (Agyagos), na prieskum jaskyne nad Cerninou a štúdium archívnych materiálov.

Z existujúcich základných organizácií SZOPK v okrese najaktívnejšou je štyridsaťčlenná ZO pri Okresnej hygienickej stanici vo Svidníku. Jej členovia sa veľkou mierou podieľajú na ochrane prírody a životného prostredia a pravidelne sa zúčastňujú na brigádach a zapájajú sa aj do ochranárskej osvetovej činnosti a do podujatí, ktoré organizujú iné spoločenské organizácie.

V nastávajúcom období budú členovia SZOPK v našom okrese plniť úlohy vyplývajúce z Koncepcie tvorby a ochrany životného a pracovného prostredia a ďalšie úlohy vyplývajúce z plánu hlavných úloh SZOPK do roku 1990.

Ing. Michal Burcák

OBSAH:

Ing. Ján Harviš: Víťajte v okrese Svidník

L. Laszay: Povrch a geológia okresu

Dr. Dostal: Rastlinstvo okresu

Dr. Voskár: Fauna okresu

Dr. Kloscht: Chránené územia okresu

Dr. M. Sopoliga, CSc.: Ľudová architektúra

Dr. I. Mindoš: Poddukelský kraj rev. premien

Ing. M. Burcák: Z činnosti SZOPK v okrese

SPRAVODAJCA TOP '86

Zostavil: RSDr. Juraj Hreško.

Autori: L. Jaszay, Dr. Cibulková, Dr. Dostál, Dr. Voskár, Dr. Kloscht, Ing. Burcák, Dr. Ivan Mindoš, Dr. Sopoliga, CSc.

Autori fotografií: Štefan Pčola, M. Sopoliga, V. Klescht, Dr. Voskár

Grafická úprava, návrh obálky a korektúra: RSDr. Juraj Hreško

Povolené: ONV — odbor kultúry, pod číslom 23/6

Vytlačili: Duklianske tlačiarne, n. p. Prešov, prevádzkareň Bardejov

NEPREDAJNÉ!

